

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİLBİLİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE GÜNLÜK GAZETELERDE KADINA KARŞI ŞİDDET
HABERLERİNİN DEĞERLEME KURAMI ALT
DİZGELERİNDEN YARGI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Berrak Doğa ÖZMEN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Gülsüm Songül ERCAN

İZMİR - 2019

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİL BİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİL BİLİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE GÜNLÜK GAZETELERDE KADINA KARŞI ŞİDDET
HABERLERİNİN DEĞERLEME KURAMI ALT DİZGELERİNDEN
YARGI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Berrak Doğa ÖZMEN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Gülsüm Songül ERCAN

İZMİR - 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkçe Günlük Gazetelerde Kadına Karşı Şiddet Haberlerinin Değerleme Kuramı Alt Dizgelerinden Yargı Çerçevesinde İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18/ 07/ 2019

Berrak Doğa ÖZMEN

DECLARATION

I hereby declare that this master's thesis titled as “Türkçe Günlük Gazetelerde Kadına Karşı Şiddet Haberlerinin Değerleme Kuramı Alt Dizgelerinden Yargı Çerçevesinde İncelenmesi” has been written by myself in accordance with the academic rules and ethical conduct. I also declare that all materials benefited in this thesis consist of the mentioned resources in the reference list. I verify all these with my honour.

18/ 07/2019

Berrak Doğa ÖZMEN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Günlük Gazetelerde Kadına Karşı Şiddet Haberlerinin

Değerleme Kuramı Alt Dizgelerinden Yargı

Çerçevesinde İncelenmesi

Berrak Doğa ÖZMEN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dilbilim Anabilim Dalı

Genel Dilbilim Programı

Bu çalışmada Türkçe günlük gazetelerde yer alan kadına karşı şiddet haberleri Değerleme Kuramı çerçevesinde incelenmektedir. Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Kuramı çerçevesinde dilin kişilerarası üst-işlevinden geliştirilen Değerleme Kuramı, konuşucu ya da yazarların metinlerinde çeşitli olgular ilişkin olumlu ya da olumsuz duruşlarını ve değerlendirmelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kuram, katılım, tutum ve derecelendirme olarak üç alt dizgeden oluşmaktadır. Tutum, yazar veya konuşucunun metin içindeki tutumunu ifade etmek için kullanılır. Günlük gazetelerde yayınlanan kadına karşı şiddet haberlerinde Tutum dizgesinin ulamı olan Yargı, alt ulamları toplumsal saygınlık ve toplumsal onay çerçevesinde araştırılmıştır.

Toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadın ve erkeğe atanmış rolleri kapsamaktadır. Medyanın söz konusu rollerin sürdürülmesine ve yeniden üretilmesine aracılık ettiği ve kadınların medyada genellikle şiddet haberleriyle yer aldığı öne sürülmektedir. Bu çalışmanın amacı, metnlerinin çözümlenmesiyle toplumsal ilişkileri, aktarılmak istenen açık ya da örtük değerlendirmeleri ortaya koymaktır.

Araştırmamızın veri tabanı yüksek baskı sayılı altı farklı günlük gazeteden oluşmaktadır. Bir aylık süre boyunca toplanan gazetelerdeki kadına karşı şiddet haberleri Yargı ve alt ulamları çerçevesinde incelenmiş veriler istatistiksel olarak analiz edilip yorumlanmıştır. Araştırmamızın bulgularına göre kadına karşı şiddet haberleri Toplumsal saygınlık ulamında olumsuz normallik, olumsuz yeterlilik ve olumsuz kararlılık; Toplumsal onay çerçevesinde ise olumsuz doğruluk ve olumsuz uygunluk olarak değerlendirilmiştir. Yargı ulamları genel olarak değerlendirildiğinde, kadına karşı şiddet haberlerinin daha yoğun olarak olumsuz yargılarla değerlendirildiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Değerleme Kuramı, Yargı, Toplumsal Onay, Toplumsal Saygınlık, Gazete Haber Metinleri

ABSTRACT

Master's Thesis

Analysis of the News Stories on Violence Against Women in Turkish Daily Newspaper Within the Framework of Judgement, One of the Sub-Categories in Appraisal Theory

Berrak Doğa ÖZMEN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Linguistics

Linguistics Programme

In this study, Turkish news stories on violence against women is examined on the basis of Appraisal Theory. Appraisal Theory that is developed from the interpersonal upper-function of language on the basis of Systemic Functional Linguistics aims to reveal positive or negative attitudes and evaluations of various events in the texts of the speakers or writers. The theory consists of three interacting domains as engagement, attitude and graduation. Attitude is used to express the attitude of the author or speaker in the text. In the news on violence against women published in Turkish daily newspaper, Judgement which is the sub-category of Attitude has been researched within the frame of social esteem and social sanction.

Gender includes the assigned roles to women and men by society. It is proposed that media mediated the maintenance and reproduction of these roles and women generally appeared in media with violence news. The purpose of this study is to reveal the open or implicit evaluation that is conveyed by the social relations and the analysis of their texts.

The database of our research consists of six different daily newspaper with high circulation. The data that was examined in the frame of the Judgement and its sub-category in the news of violence against women in the newspaper collected during one month period was analyzed and interpreted statically. According to the findings, violence against women was evaluated as negative normality, negative capacity and negative tenacity in the context of social esteem; negative veracity and propriety in the context of social sanction. When the domains of judgement were evaluated typically, it was determined that the violence news against women was evaluated more intensively with negative judgement.

Key Words: Appraisal Theory, Judgement, Social Esteem, Social Sanction, Newspaper News

**Türkçe Günlük Gazetelerde Kadına Karşı Şiddet Haberlerini Değerleme
Kuramı Alt Dizgelerinden Yargı Çerçevesinde İncelenmesi**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DİZGECİ İŞLEVSEL DİLBİLGİSİ	4
1.2. DİLİN ÜST-İŞLEVLERİ	6
1.2.1. Düşünsel Üst-İşlev	7
1.2.1.1. Yaşantısal İşlev	7
1.2.1.1. Mantıksal İşlev	9
1.2.2. Metinsel Üst-İşlev	9
1.2.3. Kişilerarası Üst-İşlev	11
1.3. DEĞERLEME KURAMI	12

1.3.1. Katılım	15
1.3.2. Derecelendirme	18
1.3.3. Tutum	22
1.3.2.1. Duygulanım	23
1.3.2.2. Takdir	25
1.3.2.3. Yargı	27
1.4. TÜRKÇEDE DEĞERLEME KURAMI ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR	30
1.5. DİL VE TOPLUMSAL CİNSİYET	32
1.6. MEDYA DİLİ VE SÖYLEMİ	35
1.6.1. Gazete Haber Metinleri Söylemi	36
1.6.2. Toplumsal Cinsiyet ve Medya	37
1.6.3. Medya Söyleminde Kadına Karşı Şiddet Haberleri	38
1.7. TÜRKÇEDE MEDYA SÖYLEMİ ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR	42

İKİNCİ BÖLÜM

VERİ TABANI VE YÖNTEM

2.1. VERİ TABANI	44
2.2. YÖNTEM	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. BULGULAR ve TARTIŞMA	47
3.1.1. Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Saygınlık	49
3.1.2. Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Onay	64
SONUÇ	73
KAYNAKÇA	76
EKLER	81

KISALTMALAR

DİD	Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi
DK	Değerleme Kuramı
vb.	ve benzeri

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Toplumsal Saygınlık Yargılarının Alt Ulamları ve Örnekleri	s. 29
Tablo 2: Toplumsal Onay Yargılarının Alt Ulamları ve Örnekleri	s. 30
Tablo 3: Tarihlerle Göre Toplanan Haber Sayıları	s. 44
Tablo 4: Şiddet Türlerine Göre Haber Dağılımı	s. 48
Tablo 5: Gazetede Kadına Karşı Haberlerinde Toplumsal Saygınlık Yargılarının Sıklığı	s. 62
Tablo 6: Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Onay Yargılarının Sıklığı	s. 70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Değerleme Kuramı ve Alt Uamları	s. 14
Şekil 2: Katılım Çok Ses Sistemi	s. 17
Şekil 3: Derecelendirme ve Alt Uamları	s. 19

GİRİŞ

Medya; televizyon, radyo, internet ve gazetenin bütününden oluşmaktadır. Günümüzde kamusal alan medyanın etkisi ile şekillenmektedir. Bu şekillenme politik, kültürel ve toplumsal yaşamın biçimlenişini yansıtmaktadır. Medya oluşturduğu haber metinlerinin istediği yönlerine vurgu yapıp istediği yönlerini yok saymaktadır. Hangi olayın haber değeri taşıdığına karar vererek olayları kendi ideolojisi ve söylemine göre yansıtmaktadır. Haber metinlerinde oluşturulan söylemler dilin kullanım yapısını oluşturmaktadır (Güreşçi, 2007: 67).

Medyada kadınların yansıtılma biçimi uzun yıllar boyunca tartışma konusu oluşturmıştır. Kadınların yer aldığı haber türleri genellikle kadına karşı şiddet haberleri ile ‘mağdur’ veya ‘pasif’ olarak yansıtılmaktadır. Butler ve Paisler gazeteler üzerinde yapılan araştırmalardan yola çıkarak kadın temsillerini beş grupta toplamaktadır. Bunlar; 1. Aptal, seksi, kurban rolündeki kadın, 2. Kendini ailesine adayan fedakâr kadın, 3. Toplumsal rolü ile iş hayatını aynı zamanda idare eden kadın, 4. Erkeklerle aynı koşullara sahip olan kadın, 5. Standardize edilmemiş kadın. Beş temsil grubuna Türkiye’deki haberler açısından bakıldığı zaman aynı biçimde ‘eş, anne, kurban ve mağdur’ rolünde kadın haberlerine rastlanmaktadır (Devran, 2010: 118; Ercan, 2012: 550).

Bu çalışmada altı farklı Türkçe günlük gazetelerde yer alan kadına karşı şiddet haberleri incelenmiştir. Bu haber metinleri cinsiyet ideolojisi ve *Değerleme Kuramının* (DK) bir dizgesi olan *Tutum*’un alt ulamlarından *Yargı* açısından incelenmiştir. Yargı insan davranışlarının toplumsal kurallar açısından değerlendirilmesidir. Başka bir ifadeyle insanların nasıl davranması ya da davranmamasıyla ilgilidir. Yargı; *toplumsal saygınlık* ve *toplumsal onay* olarak iki ayrı alt dizgeden oluşmaktadır. Toplumsal saygınlık; yasal sezdirimi olmaksızın duyguları ifade etme biçimidir. Toplumsal saygınlık *normallik*, *yeterlilik* ve *kararlılık* olarak üç alt dizgeden oluşmaktadır. Bu alt dizgelerin hepsi kendi içinde olumlu ve olumsuz olarak da ayrılmaktadır. *Normallik*; bir kişinin ne denli sıra dışı olduğunu göstermektedir. Sıradan, normal, olağan vb. *olumlu normallik*; değişik, anormal, garip vb. *olumsuz normallik*dir. *Yeterlilik*, kişinin ne kadar güçlü olduğu ile ilgilidir.

Yetenekli, akıllı, başarılı vb. *olumlu yeterlilik*; yeteneksiz, akılsız, başarısız vb. *olumsuz yeterlilik* örnekleridir. *Kararlılık*, kişinin ne kadar çok dayanıklı olmasını içermektedir. Cesur, kahraman, güvenilir vb. *olumlu kararlılık*; korkak, güvenilmez vb. *olumsuz kararlılık* örneğidir. Toplumsal onay ise yasal sezdirimler ile övgü ve ayıplamayı içermektedir. Toplumsal onay, *doğruluk* ve *uygunluk* olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplumsal saygınlığın alt dizgelerinde olduğu gibi olumlu ve olumsuz yargılar olarak da ikiye ayrılmaktadır. *Doğruluk*, kişinin ne kadar güvenilir olduğunu göstermektedir. Samimi, gerçek, açık sözlü vb. *olumlu doğruluk*; samimiyetsiz, yalan, sahte vb. *olumsuz doğruluk*ur. *Uygunluk* ise ahlaki olarak uygunluğunu içermektedir. İyi, ahlaklı vb. *olumlu uygunluk*; kötü, ahlaksız vb. *olumsuz uygunluk* örnekleridir (Oktar, 2011: 20-21).

Çalışmamızın çıkış noktasını kadınlara karşı uygulanan şiddet ve bunun medyada yansımaları oluşturmaktadır. Söz konusu şiddetin altında toplumsal cinsiyet ideolojisinin yattığı kabul edilmektedir. . Toplum tarafından hem kadına hem de erkeğe biçilmiş rollere dayanan toplumsal cinsiyet ideolojisi, biyolojik cinsiyete dayalı olarak erkeklik ve kadınlık özelliklerinin toplumsal hayattaki eşitsiz dağılımından kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkeğe ev ve iş gücü içerisinde farklı konumlar ve farklı görevler verilmiştir. Kadın, evin içinde olan, çocuklarına bakan kişi; erkek, dışarda para kazanan, eve sadece ekmek getiren kişi olarak konumlandırılmıştır. Kadın ve erkeğe verilen roller toplumun görmek istediği şekilde değişmekte, gelişmekte ya da aynı şekilde devam etmektedir. Her iki cinsiyete verilmiş olan roller aile, okul ya da medya aracılığıyla içselleştirilmektedir (Erus ve Gürkan, 2012: 208). Medya ile birlikte ailede ve okulda yer alan toplumsal cinsiyetçilik bireylere aktarılmaktadır. Medya toplum içinde yer alan güç ilişkisini üretir, geliştirir ve yeniden yansıtır (Şimşek, 2000: 1-2). Bu nedenle, toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılmasında önemli bir rol üstlenen medya bu çalışmada toplumsal cinsiyet temelinde incelenmiştir.

Medyada yaygın bir şekilde kadınlar erkeğin başarısı altında ikinci planla atılmış, çeşitli şiddetlere maruz kalan kişiler olarak yansıtılmaktadır. Özellikle haberlere bakıldığında zaman birkaç başarısı ile öne çıkmış kadınlar dışında sürekli şiddet görmüş, bu nedenle hayatını kaybetmiş kadın haberlerine rastlanmaktadır. Kadınların haber değeri taşıması için ‘mağdur’ veya ‘kurban’ olmaları gerekmektedir (Şimşek, 2000: 112). Çalışmamızın amacı, kadınların en çok yer aldıkları öne sürülen şiddet

haberlerinde;

1. Kadınlar hangi şiddet türü kapsamında daha sık yer almaktadır?
2. Yargının toplumsal onay ve toplumsal saygınlık ulamları ve alt ulamları hangi dilsel kaynaklarla kodlanmakta ve hangi yargı türü daha yoğun kullanılmaktadır?
3. Yargı ulamları ve alt ulamlarında olumlu mu yoksa olumsuz yargılar mı daha sık kullanılmaktadır?

Yukarıda verilen araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla, Birinci bölümde çalışmamızın içeriğini oluşturan kuramsal çerçeveye yer verilmektedir. Değerleme kuramının temelini oluşturan kuramlar ve değerlendirme kuramının alt ulamları yer almaktadır. Ayrıca çalışmamız inceleme alanını içeren medya ve toplumsal cinsiyet genel olarak açıklanmaktadır

İkinci bölümde Veri tabanı ve Yöntem bölümü ile çalışmamızın kuramsal alanı veriler üzerinden incelenmektedir. Çalışmamızın araştırma kısmını oluşturan veriler detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Elde edilen verilerin nitel ve nicel yöntemlerle araştırılması yöntem bölümünde anlatılmaktadır.

Çalışmamızın son bölümü Bulgular ve Tartışma bölümüdür. Kuramsal çerçevenin veriler üzerinde incelenmesi sonucuyla elde edilen bulgular ve bu bulguların istatistiksel sonuçları yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DİZGECİ İŞLEVSEL DİLBİLGİSİ

Dil, kişilerarası iletişim ve etkileşim aracıdır. İnsanlar dil ile duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir. Bu ifadeler insanların söylemlerini oluşturmaktadır. Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi (DİD) ise söylemi toplumsal bir bakış açısıyla yaklaşan bir kuramdır (Halliday, 1994b: 45-50).

Halliday tarafından 1960’larda DİD yaklaşımı ortaya atılmıştır. DİD’ni Malinowski (1942) iki görüşü ile açıklar: Dil içinde bulunduğu toplum ve kültürle bir bütündür ve dilin amacı toplumda belirli işlevleri yerine getirmektir (Malinowski 1942’den aktaran Oflaz, 2010: 85). Halliday ise DİD’ni dilsel bağlamla ilişkili olan dizge ağı olarak açıklamaktadır. Bu dizge ağı ilişkili yapıların açıklanmasını mümkün kılmaktadır (Halliday, 1994b: 45-50).

DİD, dilin doğasını anlamaya çalışmaktadır. DİD dilin nasıl kullanıldığını ve nasıl ilerlediğini incelemektedir. Bu işlevleri gerçekleştirebilmek için dilsel metinleri incelemeye ayarlanmaktadır. DİD, araştırmalarında dört bakış açısı ile yola çıkmıştır. Bunlar:

- Dil kullanımı işlevseldir.
- İşlevi anlamlar üretmektir.
- Bu anlamlar değiş-tokuş edildikleri toplumsal ve kültürel bağlamlardan etkilenir.
- Dil kullanım süreci göstergebilimsel seçimler yaparak anlam üretme sürecidir. Dilin göstergebilimsel bir dizge olduğunu kabul etmek, farklı dilsel seçimlerin bağlama göre uygun ya da uygun olmadığını göz önünde bulundurmamızı ve dili, anlamlar üretmek için bağlamlardan seçimler yaparak kullandığımız zengin bir kaynak olarak görmemizi sağlar (Eggins, 1994: 2–3).

DİD işlevsel-anlambilimsel bir yaklaşımdır ve insanların dili nasıl farklı bağlamlarda kullandığını incelemektedir (Eggins, 1994: 22). Bu farklı bağlamlar *kültürel bağlam* ve *durum bağlamı* olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Kültür bağlamı her kültürün kendi içinde benimsemiş olduğu kültürel bağlamı oluşturmaktadır. Bu kültürel bağlam *ideolojik bağlam* ve *metin türü* olarak ayrılmaktadır. İdeolojik bağlam, kişinin dünya görüşünü ifade ederken, metin türü bu dünya görüşünün

belli kurallar çerçevesinde kullanılmasıdır. Kültür bağlamı birçok etkenden etkilenmektedir. Bu etkenler: konu, birey ve dilin bağlamıdır. Durum bağlamı ise bu etkenlerden oluşmaktadır ve kesit dil değişkenleri olarak ifade edilmektedir (Eggins ve Martin, 1997; Halliday, 1985: 390; Coffin, 2000: 94; Halliday ve Matthiessen, 1999: 320).

Kesit dil, bir metin oluştururken meydana gelen durum bağlamlarını içermektedir. Anlambilimsel tercihler ve bağlamsal değerler metni üreten bireyde sözcük ve yapısını etkileyerek yer almaktadır. Üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar: *söylem alanı*, *biçemi* ve *kipi*dir. Söylem alanını söylemin konusu, sözcükler ve gönderimler oluşturmaktadır. Toplumsal etkilerin yapısıyla ilgilenmektedir. Söylem biçemi, metinler içerisindeki dilsel farklılıklardan ve bireyler arasındaki farklılıklardan oluşmaktadır. Kip ise yazar ve konuşucu arasındaki mesafe ve dil kullanımındaki sözbilimsel kanal ve işlevi içermektedir (Eggins ve Martin, 1997; Halliday, 1985: 390; Coffin, 2000: 94; Halliday ve Matthiessen, 1999: 320).

DİD'nin temelinde yatan beş önemli kavram vardır. Bunlar: *yapı*, *dizge*, *oluşturum*, *katmanlaşma* ve *üst-işlev*dir.

- **Yapı:** Dilin kuruculuk özelliğine gönderimde bulunmaktadır. Yapının düzenleme ilkesi düzeydir. Tümceler ve ton grupları kademeli olarak incelenmektedir.

- **Dizge:** Dilin içindeki seçimler ve seçeneklerle ilgilenmektedir. Dizgenin düzenleme ilkesi ayrıntılaşmadır. Dizge içinde sözcükbilgisi ayrıntılaşmaktadır.

- **Oluşturum:** Bir anlam oluşturma kaynağıdır ve dil dizgesel olarak düzenlendiği takdirde metinler oluşturulmaktadır. Düzenleme ilkesi de oluşturmudur.

- **Katmanlaşma:** Sesbilgisinden başlayıp sesbilim, sözcükbilgisi, anlambilim ve bağlam olarak katmanlaşmaktadır. Düzenleme ilkesi de gerçekleşmedir.

- **Üst-işlev:** Dilin boyutları arasında en üst boyuttur. Düzenleme ilkesi üst-işlevdir. İlerleyen bölümlerde daha kapsamlı olarak anlatılmaktadır (Ercan, 2018: 156-166).

İnsanlar dil aracılığı ile tümcelerle belli anlamlar kodlamaktadır. Bu anlamlar dilin işlevlerini oluşturmaktadır. DİD ile tümcede üç ayrı işlev bulunmaktadır.

Birincisi *ileti*, ikincisi *değiş tokuş* ve bir diğeri *temsildir*. Bu işlevlerin bütünü dilin bileşik bir varlık olduğunu ifade etmektedir ve dilin üst-işlevlerini oluşturmaktadır. DİD'nin en temel özelliği üst-işlevler bileşenlerine sahip olmasıdır. Üst-işlevler üç anlam alanıyla açıklanır: *düşünsel anlam*, *metinsel anlam* ve *kişilerarası anlam*. Düşünsel üst-işlev dilin, dünyayı algılamayı sağlayan bir dizge biçimidir. Metin anlamı ise söylenenin yazı diliyle biçimlendirilmesidir. Kişilerarası anlam, insanlarla olan iletişim rolleridir (Türkkan, 2008: 40). DİD'nin bir alt alanı olan dilin üst işlevleri DK'nin temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle dilin üst-işlevleri ve alt alanları çalışmanın ilerleyen bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

1.2. DİLİN ÜST-İŞLEVLERİ

DİD modeli ile dil eş zamanlı olarak çözümlenmektedir. DİD dili hem dilbilgisel olarak hem de dilsel olarak incelemektedir. Dilbilgisel olarak sözcük seçimi, tekillik-çoğulluk, olumlu-olumsuz anlam içerirken; dilsel olarak ise tonlama ve vurgu içermektedir. Dilbilgisel ve dilsel kullanımla ilgili anlamın nasıl olduğuna bakılmaktadır (Türkkan, 2008: 42).

Dilin en önemli işlevi toplumsal ilişkileri ortaya koymaktır; bu nedenle dil kullanımında farklı öğeler kullanımı etkilemektedir. İnsanlar aynı durumu farklı bağlamlarda kullanarak yeni anlamlar katmaktadır. Bu da durum bağlamını oluşturmaktadır. Bağlamın dil üzerinde yarattığı etki ise kültür bağlamını oluşturmaktadır. DİD yaklaşımı ile kültür ve durum bağlamı metinde üretilen anlam ile ilişkilendirilmektedir. Bu durumda dilin üst-işlevlerini oluşturmaktadır. Bu işlevler kişilerarası ilişkiler kurarak dünyayı biçimlendirmektedir. Dilin anlam bilimi üç geniş anlam alanıyla eşleşmektedir. Bunlar:

- Düşünsel Üst-işlev: Dilin, dünyayı ve kişisel bilincimizi algılamamıza yardımcı olmak, anlamak ve ifade etmek için kullanılmaktadır.

- Metinsel Üst-işlev: Dilin, metin içinde yazılı veya sözlü olarak dilsel olayları ilişkilendirmek için kullanılmaktadır. Dil kullanımı ile metnin kendisini düzenlemektedir.

- Kişilerarası Üst-işlev: Dilin diğer insanlarla iletişimsel bir amaç için kullanımını içermektedir. Üstlendiğimiz rolleri, tutum ve yargıları anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

Dilin bu üç işlevi dilin biçimlenmesini ve değişim yönünün belirlenmesini sağlamaktadır (Halliday, 1985: 107).

1.2.1. Düşünsel Üst-İşlev

Düşünsel üst-işlev, düşünsel ve deneyimsel üst-işlevden oluşmaktadır. Dünya deneyimlerimizi temsil etmektedir. Bu işlev kişiye gerçekliğin temsilleştirilmesini ve yorumlanmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu üst-işlev; olaylar, eylemler ve nesnelere arasında mantıksal ilişkiyi temsil etmektedir (Halliday, 1985: 107).

Dilin üst-işlevlerinde dilsel deneyimler ve tümcelerin deneyimlerimizi nasıl ifade ettiğine de bakılmaktadır. Dil insanlara etrafında olanları anlamlandırma olanağı sağlamaktadır ve bunu tümce aracılığıyla yapmaktadır. Tümceler yaşadığımız deneyimleri ‘yapma’, ‘anlamlandırma’ ve ‘olma’ gibi süreçlerden oluşturmaktadır. Bu süreçler dilbilgisel özellikler sayesinde sonsuz değişkenliğe sahiptir. Bu değişkenliğe ise *geçişlilik* denilmektedir. Dünyaya ilişkin dile getirdiğimiz bu deneyimler *dışsal* ve *içsel* olarak iki grupta incelenmektedir. Dışsal deneyimler hareket ve olaylardır; içsel deneyimler de dışsal deneyimlere verilmiş olan tepkilerdir. Bu işlev *yaşantısal* ve *mantıksal* olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. Yaşantısal işlev, içerik ve düşüncelerle ilgili iken mantıksal işlev düşünceler arası ilişkilerle ilgilidir (Halliday, 1985: 107).

1.2.1.1. Yaşantısal İşlev

Yaşantısal işlev, metni oluşturan kişilerin kendi deneyimlerini ya da toplumsal deneyimlerini kendi gerçeklik kurgusunda oluşturmalarını içermektedir. Bu gerçeklik kurgusu dışsal ya da içsel dünyayı kapsamaktadır. Dışsal dünya yaşantıları, olayları ve bu olayların gerçekleşmesine neden olan kişileri içermektedir. İçsel dünya ise dış dünya üzerinde olan durumların kişinin iç dünyasına yansımaları durumu ile ortaya çıkan durumdur. DİD’ne göre yaşantısal işlevde altı tür süreç bulunmaktadır. Bu süreçler: *maddesel süreç*, *zihinsel süreç*, *ilişkisel süreç*, *davranışsal süreç*, *varlıksal süreç*, *sözel süreç* (Halliday, 1994: 106).

Temel süreçler maddesel, zihinsel ve ilişkisel süreçtir. İçsel deneyimler zihinsel süreçlerdir, dışsal deneyimler ise maddesel süreçlerdir. Maddesel sürecin katılımcıları Kılıcı, Erek, Kapsam, Alıcı, İstemci, Nitelik ve Başlatıcıdır. Zihinsel süreç kişinin kendi algı dünyasında yorumlama biçimidir. Katılımcıları algılayıcı, olgu ve uyarıcıdır. Bir başka süreç ise ilişkisel süreçtir. Belli bir deneyim başka bir deneyim ile ilişkilendirilmesidir (Halliday, 1994: 106).

Örnek (1): a. Ayşe yeni bir çamaşırhane açtı.

b. Bu beni çok şaşırttı.

Örnek (1) a’da ‘Ayşe’ Kılıcı, ‘yeni bir çamaşırhane’ Erek ve ‘açtı’ maddesel süreç rolünü üstlenmektedir. ‘Açmak’ eylemi bir hareket bildirdiği için maddesel süreçtir. ‘Bu’ Olgu, ‘beni’ Algılayıcı ve ‘şaşırttı’ zihinsel süreçtir. 1b tümcesinde ‘şaşırttı’ eylemi ise kişinin iç dünyasında meydana gelen zihinsel süreçtir.

Diğer süreçler ise davranışsal, sözel ve varlıksal süreçlerdir. Davranışsal süreçte süreci gerçekleştiren kişi davranan rolündedir. Zihinsel sürecin ve bilinçlilik durumunun dışa vurulmasıdır. Sözel süreç, söyleme ve anlatma gibi yapılarla ilişkilidir. Varlıksal süreç ise nesnelerin var olma durumuna ilişkin aktarılmaktadır (Halliday, 1985: 107).

Örnek (2): a. Kadın güldü.

b. Ona yarın geleceğimi söyledim.

c. Bir zamanlar güzel bir prenses varmış (Ercan, 2008: 19).

Örnek (2) tümcesinde ‘kadın’ sözcüğü tek katılımcıdır. Davranışsal süreçler gül-, ağla-, nefes al- gibi fizyolojik süreçleri içermektedir. B tümcesinde ‘ona’ sözcüğü sözel süreçten yararlanandır. ‘Yarın geleceğim’ sözcüğü sözel sürecin söylenen katılımcısıdır. C tümcesinde ise var olma süreci ile ilgilidir. Varlık yokluk belirtilmektedir. Bütün verilen örnekler göz önünde bulundurulduğu zaman özet olarak bütün süreçler, üç temel bileşenden oluşmaktadır:

- sürecin kendisi,
- süreçteki katılımcılar ve
- süreçle ilişkili çevresel koşullar.

Sürecin kendisi DİD'ne göre altı süreç ile var olmaktadır. Sürecin katılımcıları her sürecin kendi türüne değişiklik göstermesidir. Her bir farklı görev farklı kavramlarla adlandırılmıştır. Bu da süreçlerin alt ulamlarını oluşturmuştur. Çevresel koşullar ise diğer özelliklerin aksine sürece daha dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Sürece yer, zaman, mekan, neden, koşul gibi yapılarla yansımaktadır (Martin, Matthiessen ve Painter, 1997: 104'ten aktaran Ercan, 2008: 19- 20).

1.2.1.2. Mantıksal İşlev

Mantıksal işlev dilin doğasında bulunan dilbilgisel mantığı incelemektedir. Yaşantısal işlev gibi her süreç ayrı ayrı ele alınmaz, süreçler arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Yaşanan deneyimlerde bir deneyim başka bir deneyimin doğmasına sebep olmaktadır. Bu deneyimler de birbiriyle ilişkili tümcelerin doğmasına neden olmaktadır. Mantıksal işlev ile her öge sürecin tümünü temsil etmektedir. Mantıksal işlev anlambilimsel olarak iki dizgesel boyuttan oluşmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 2014: 519).

1. Karşılıklı Bağımlılık İlişkisi: Tümcelerin birbiri ardına sıralama ilişkisidir yani birkaç tümcenin aynı tümce içinde verilmesi olayıdır.

2. Mantıksal Anlambilimsel İlişki: Eşit ya da bağımlı tümcelerin oluştururken yapısıyla ilgilidir. Mantıksal ilişkinin iki alt türü bulunmaktadır.

a. Genişletme: İki sürecin aynı yaşantı dizisine sahip olmasıdır ve süreçlerden birincisini genişleterek ikincisi yorumlanır. *Genişletme Ayrıntılama, Uzatma ve Geliştirmeden* oluşmaktadır.

b. Yansıtma: İkinci süreç farklı bir yaşantı dizine aktarılırken dolaylı bir anlatım şekli ile ifade edilmesidir. İkinci süreç birinci sürecin duygu ve düşüncelerini dolaylı bir şekilde yansıtmasıdır (Ercan, 2008: 20).

1.2.2. Metinsel Üst-işlev

Bütün dillerde metinsel üst-işlevin olduğu varsayılmaktadır. Tümceler sunulurken belli olaylar hakkında bilgi verilir ve belli bir bölümüne önem yüklenen bilgi sunulmaktadır. Metinsel üst-işlev ile iletilmek istenilen anlamla tümcelerin nasıl düzenlendiği incelenmektedir (Eggins, 1994: 66; Halliday, 1985: 108).

Metinsel üst işlev *yapısal bileşen* ve *bağlaşıklık bileşeni* olarak iki alt alandan oluşmaktadır. Yapısal bileşen tümcelerin dilbilgisel yapısıyla ilgilidir. Bu yapı kendi içinde *bilgi yapısı* ve *tema- rema* ilişkisi olarak ayrılmaktadır. Bilgi yapısı; konuşucu veya yazarın ile dinleyici veya okuyucu arasında bilgi alışverişi için önceden sahip olunan art bilgidir. Yeni bilgi ise konuşma sırasında verilmiş olan yeni bir iletidir (Halliday ve Matthiessen, 2014: 114).

Örnek (3): Ahmet geldi.

Örnek (3)'te verilen tümcede 'Ahmet' kişisi konuşucu ve dinleyici tarafından önceden bilinen bir art bilgidir. 'Geldi' eylemi ise art bilginin üstüne eklenmiş olan yeni bir bilgidir.

Tema-rem a ilişkisi oluşturulan tümcenin iletmek istediği anlam temadır yani iletinin asıl nedenidir. Başka bir deyişle tema iletinin ne ile ilişkili olduğunu açıklamaktadır. Rema ise temadaki bilginin genişletilmesi ile oluşturulmaktadır (Halliday, 1994: 299).

Örnek (4): Ali'nin eve dönmesi herkesi sevindirdi.

Örnek (4)'teki tümcenin oluşturulma noktası yani 'Ali'nin eve dönmesi' durumu temadır. Tümcenin devamındaki 'herkesi sevindirdi' ifadesi yapının remasıdır.

Metinsel üst-işlev ikinci alt başlığı *bağlaşıklık bileşeni*dir. Metin içinde yer alan tümcelerin anlamlı bir şekilde birbirine bağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Dört ayrı türe ayrılmaktadır. Bunlar: *gönderim*, *eksiltme*, *sözcüksel bağlaşıklık* ve *birleştirmedir* (Halliday ve Matthiessen, 2014: 114).

Gönderim; metin herhangi bir bölümünde verilmiş olan bilginin başka bir bölümde gönderim olarak verilmesidir. Gönderim, *dışgönderim* ve *içgönderim* olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışgönderim; tümce içinde yer alan varlıkların dış dünya ile ilişkilendirilmesidir. İçgönderim ise tümceler içinde yer alan gönderim biçimidir. Kendi içinde ikiye ayrılmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 2014: 116).

Eksiltme; oluşturulan tümce içinde bir bölümünün ya da bir sözcüğün eksilterek verilmesidir. Eksiltme aynı zaman hem eksiltme hem de değiştirim biçiminde de yapılmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 2014: 606).

Sözcüksel bağlaşıklık; birbiri ardına tümceleri sıralarken sözcüklerin yinelenerek önceki sözcükle eş anlamlı ya da çağrışımsal olarak verilmesidir (Halliday ve Matthiessen, 2014: 644).

Birleştirme ise metin içerisinde oluşturulan tümceleri ayrıntılı olarak ve uzatılarak verildiği zaman tümceler arasında anlamsal bir ilişki kurulması için birleştirilme yapılmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 2014: 644).

1.2.3. Kişilerarası Üst-işlev

Çalışmamızın kuramsal bölümünü oluşturan Değerleme Kuramı (DK) DİD'nin üst-işlevlerinden kişilerarası üst-işlevin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Kişilerarası üst-işlev ile konuşucu ve dinleyici arasında oluşan ve yazıya yansıyan tutum ve duruşları ile DK'nin yapısını oluşturmaktadır.

Kişilerarası üst-işlev konuşucu ve dinleyici arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Bu ilişki içerisinde roller üstlenmek, duyguları ve tutumları ifade etmek ve yargıları anlamak amacıyla kullanılmasıdır. Diğer insanlarla iletişimsel bir amaç için kullanılmaktadır (Korkmaz, 1996: 10; Martin, 2004: 324).

Bir konuşma eylemi içerisinde hem konuşucu hem de dinleyici etkin bir konumdadır. Konuşucu ve dinleyici içeriğe göre belli roller üstlenmektedir. Konuşucu tek başına hareket etmemektedir, dinleyicinin vermiş olduğu tepkiye göre şekillenmektedir. Bir öneri yapıldığı zaman ya da uyarıda bulunulduğu zaman konuşucu ve dinleyici arasındaki ilişki bir değiş-tokuş olarak kullanılmaktadır. Bu durumda dilin hem bireysel olarak hem de etkileşim sonucu bulunmaktadır (Ercan, 2008: 167).

Kişilerarası üst işlev, tümce düzleminde değiş-tokuş olarak nitelendirmektedir ve sözcükbilgisel olarak Kip incelenmektedir. Örneğin, 'Enflasyon düşürülmeli' ve 'Belki enflasyon düşebilir' tümcelerindeki '-mAli' ve '-Abil' seçimleri Kip ile yapılmış durumun gerekliliğini ve önemini göstermektedir. Değiş-tokuş işlemi gerçekleşirken konuşucu ve dinleyici arasındaki ilişki verme ya da talep etme üstüne kurulmaktadır. Kişilerarası üst-işlev konuşma eyleminde değiş-tokuş edilen mal ürünler ve hizmetler ya da bilgidir oluşmaktadır. Tümceler dört temel konuşma işlevi gerçekleştirmektedir. Bunlar: *öneri*, *buyrum*, *bildirim* ve *sorudur*. Bir bildirim kabul

edilir ve buyrum yerine getirilir ya da bir bildirim onaylanır ve soruya yanıt verilir. Bütün bu işlev dışında dinleyici farklı bir tepki de verebilir. Bilgi değiş-tokuş olarak kullanıldığı zaman *önermedir*; ürünlerin ve hizmetlerin değiş-tokuşu ise *tekliftir*. Önerme işlemi Kip ile birlikte olay bağlamıyla ilişkilendirilir. Kip tümce içerisinde kişilerarası işlevi kodlamaktadır. Kip özne ve çekimden oluşmaktadır ve kipin içinde tümceyi çekim yapma işlevi bulunmaktadır. Çekim işlevi tümcenin sınırlarını belirginleştirme ve belirli bir nesne haline getirme işlevi görmektedir. Bu belirginleşmeye de yer ve zaman saptamaktadır. Bir başka değiş ile konuşma bağlamı referans olarak alınmaktadır. Böylece çekim konuşma bağlamına göre çekimlenmektedir. Özne ise bu önermeyi kişiye göre kodlamaktadır (Ercan, 2018: 183–187).

Kişilerarası üst-işlev dilde etkileşimi kodlamaktadır ve böylece çalışmamızın temelini oluşturan DK'nin içeriğini oluşturmaktadır. Kuramsal alanın geri kalanında DK ve alt ulamları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

1.3. DEĞERLEME KURAMI

'Appraisal Theory' Türkçeye çevrilirken Değerleme, Değerlendirme veya Değer biçme olarak çevrilmektedir. Bu çalışmada söz konusu terimin Değerleme olarak çevirisi yeğlenmiştir. Değerleme, konuşucu veya yazarların benimsedikleri belli değerleri, tutumları dinleyici veya okuyucu ile paylaşılması için kullandıkları anlambilimsel bir dizgedir. Bu kuram ile konuşucu veya yazarlar tutumları, yükümleri ve duyguları örtük bir şekilde yansıtmaktadır (Oktar, 2011: 2-4).

Değerleme Kuramı (DK) Jim Martin ve Peter White tarafından 1990-2000 yıllarında Avusturalya'da geliştirilmiştir. DİD yaklaşımını temel alarak kişilerarası anlam boyutunda ele alınan bir yaklaşımdır (Mora, 2011: 13). Martin ve White DK'yi 'söylemin anlambilimsel bir seviyesinde bir kişilerarası yaklaşım' olarak tanımlamaktadır (Martin ve White, 2005: 33). DK'nin araçlarını çözümlerken üç çözümleme aracı kullanılmaktadır. Bunlar:

1. Metin içerisinde yer alan tutum ve davranışlar,
2. Metinde yer alan duygular ve
3. Metinde ideolojilerin yerleştirilmesidir (Martin ve Rose, 2003: 22).

DK, Halliday'ın DİD'nin üç işlevliyle anlamsal bir bağlantı içindedir. İlk olarak dilin olay dünyasını yorumladığı düşünsel üst-işlevdir. Bir diğeri yazarların veya konuşucuların sosyal rollerini, takındıkları tavırları ve ilişkilerin ortaya çıkarıldığı kişilerarası üst-işlevdir. Son olarak düşünsel ve kişilerarası anlamın kurulan bir iletişimi metine bağıntılı olarak düzenlenmesine de metinsel işlevdir (White, 2015: 1). Bu bağlantı içinden DK daha çok kişilerarası anlam boyutu ile birebir ilişkilidir. Tümcelerin ötesindeki anlamlara gönderimde bulunmaktadır (Mora, 2011: 13). Metindeki belirli ideolojileri ve özneleri kodlarken kullanılan dilsel araçlarla birlikte çözümleme yapılmaktadır. Bu durumda değerlendirme sözcük seviyesinin üstünde kişilerarası anlambilimle ilgilenmektedir (Oktar, 2011: 3). DK; yazarların veya konuşucuların sundukları materyal ya da konuştukları kitleyle ilgili duruşlarına göre yazarın veya konuşucunun metin içindeki varlığını göstermesidir (Martin ve White, 2005: 1).

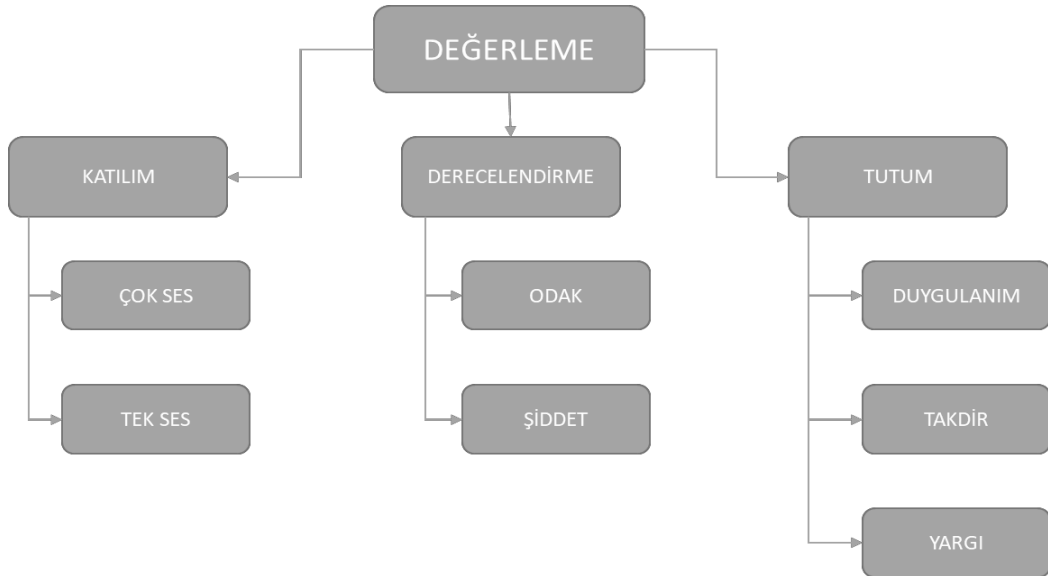
DK'nde dille birlikte onların kendi sistemleri olduğu düşünülmektedir. Bu sistemler üç alt başlık altında incelenmektedir. Bunlar: *katılım*, *derecelendirme* ve *tutum*dur. Katılım; tutumların kaynağa ulaşmakla ve söylemdeki fikirlerin etrafında bulunan seslerle, metinde farklı kaynakla ve bir metnin önermelerini öznelerarası durumunu açıkça konumlandıran kaynaklarla ilgilidir. Katılım kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Yazarın sadece kendi bakış açısıyla bir metni açıklamasına *tek ses*, diğer yazarların bakış açısına karşı durumunu da belli ederek metni açıklamasına *çok ses* denilmektedir (Mora, 2011: 14-16).

DK'nin ikinci alt başlığı derecelendirmedir. Derecelendirme; katılım ve tutum dizgelerinin ortak bir özelliğidir. Bir fikrin yumuşak olma ya da yoğun olma durumunu kapsamaktadır. Konuşucuların sözcelerindeki yoğunluğu ya da odağı derecelendirmektedir. Onlar yüksek ölçek veya alçak ölçek olabilmektedir. İlk olarak olumluluk ya da olumsuzluğun alçak veya yüksek derecesi olarak gelişebilir. Daha sonra ise mesajda konuşucunun yoğunluğu veya topluluğa göre dereceleri değişiklik gösterebilmektedir. Derecelendirme *odak* ve *şiddet* olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. Şiddet; düşüncelerin yoğunluk ve içtenlik düşüncesiyle başkalaştırılmasıdır. Pekiştirme nitelik üzerine çalışan yoğunluğun belirli bir şekilde değerlemesine atıfta bulunmaktadır. Başka bir deyişle şiddet değerlemesinin derecesi alçak veya yüksek olarak yapılmaktadır. Şiddet, *yoğunluğun derecesi* ve *miktarın derecesi* olarak ikiye

ayrılmaktadır. Odak; anlambilimsel ulamların derecelendirilmesini kapsamaktadır. Odak, *yumuşatma* ve *keskinleştirme* olarak ikiye ayrılmaktadır (Mora, 2011: 14-16; Ercan ve Dizdarcı, 2016: 100-102; Baykal, 2016: 1; O'Donnel, 2001: 1-8; Wilson, 2011: 4).

DK'nin son alt başlığı olan tutum; metinde yer alan davranışları değerlendirmesiyle, duygusal tepkileri içeren yargıları konuşmacının katılım ve süreçlerle ilgili duygusal tepki ve yargılarıyla ilişkilendirilmektedir. Tutum kendi içinde üç alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar: *duygulanım*, *takdir* ve *yargı*. Duygulanım; duyguyu referans alan olguyu tanımlamaktadır ve yazar değerlendirmesinin daha kişisel yapılmasıdır. Sinirlenme, mutluluk ve tikslenme gibi duygusal cevapları vermektedir. Takdir; toplumsal değerler açısından değerlendirilmeyi içermektedir. Yargı ise toplumsal kurallar çerçevesinde yapılan değerlendirilmedir. İnsan ve davranışları hakkında ahlaki ve yasal olarak değerlendirme yapmaktadır. Duygulanım daha bireysel ayarlıyken yargı daha toplumsal ayarlıdır. Konuşucunun değerler veya tepkilerine gönderimde bulunmaktadır. Painter (2003: 24) e'göre tutumun üç alt başlığı hayatımızın merkez noktasıdır. Bunlarla doğarız ve fiziksel olarak bunları benimsemekteyiz (Mora, 2011: 14-16; Ercan ve Dizdarcı, 2016: 100-102; Baykal, 2016: 1). DK ve alt başlıkları aşağıdaki tablo ile özetlenmektedir. Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan DK'nin alt başlıkları bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Şekil 1: Değerleme Kuramı Ulamları ve Alt Ulamları (Martin ve White, 2005: 35)

Şekilde yer aldığı gibi DK; katılım, derecelendirme ve tutum ile söylem içerisinde belli dilsel araçların çözümlenmesini sağlamaktadır. Bu araçlar altı madde ile özetlenmektedir.

1. Konuşucu veya yazarın kullanmış olduğu farklı dilsel biçimleri çözümlenmektedir.
2. Konuşucu veya yazarın metin içine yansıttıkları farklı sesleri incelemektedir.
3. Söylem türleri içinde olan kültürel yapı farklılığını incelemektedir.
4. Konuşucu veya yazarın söylem içerisinde vermiş oldukları örtük değerleri incelemektedir.
5. Konuşucu ve yazar ile dinleyici veya okuyucu arasındaki değerleri incelemektedir.
6. Bazı söylem türleri içinde yer alan yansızlığın nasıl yansıtıldığını incelemektedir (Oktar, 2011: 43-44).

Çalışmamızın ilerleyen bölümünde DK'nin alt başlıkları ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

1.3.1. Katılım

Katılım bir metin içinde öznelerin nasıl konumlandırıldıkları ile ilgili dilsel kaynaklardan oluşmaktadır. Metin içinde yer alan bir konuşmacı ve diğer sesleri vurgulamaktadır. Yazarın metin içinde var olması ya da olmaması ve oluşturulan fikirler ile konuşma dizilimiyle ilgilenmektedir (Ercan ve Dizdarcı, 2016: 100-101).

Katılım alt alanında konuşmacının metnini oluştururken kendi görüşlerini yorumlamasını da sağlamaktadır. Yazar ya da konuşucu sesini metne yansıtırken bilinçli bir şekilde yaptığı açıklanmaktadır. Martin ve White (2005: 92-94)'e göre yükümlülüğün oluşmasını etkilen üç önemli isim vardır. Bunlar: Stubbs (1996), Bakhtin (1981) ve Voloshinov (1995)'dir. Stubbs (1996: 197)'e göre, konuşucu her ne söylenirse söylensin aldığı görüşleri kodlar ve öyle iletir. Başka bir deyişle her söylenen söz ile başka bir görüşü iletir. Bakhtin (1981) ve Voloshinov (1995) katılım başlığı altında aynı şeyleri tartışmaktadır. Sözlü iletişim önceden söylenen başka bir

sözün sebebi niteliğindedir ve bu da sonradan söylenecek sözleri etkilemektedir. Böylece oluşturulan her metin hiçbir zaman kişisel ve bir diyalogun ürünü değildir. Martin ve White (2005) bu görüşe karşı çıkmaktadır çünkü diğer seslerin etkilemesiyle oluşan bir durum olduğunu söylemektedir. Bu durum savlar, emir tümceleri ve gelecek zaman yapılarıdır. Oluşturulan bu yapılar *tek ses* ya da *çok ses* olarak ayrımını oluşturmaktadır. Katılımın araştırma alanları içinde yer alan tek ses ve çok ses alanları inceleme yapılırken üç alt başlık ile araştırılmaktadır (Willson, 2011: 101-106; Yalçın Çakmak, 2014: 35-45; Mora, 2011: 16-25). Bunlar:

1. Aktarım: Konuşucu veya yazarın metin içinde yer alan tutumlarına katılma ya da reddetme yönünde farklı görüşlere aktarım yapmasını kapsamaktadır. Aktarma yapılırken doğrudan alıntılama ya da aktarma olarak yapılmaktadır.

Doğrudan alıntılama söylenen bir sözü direkt olarak tümce içinde verilmesiyle yapılmaktadır. Aktarma ise söylene sözün dolaylı aktarım tümcesi ile yapılmaktadır. ‘De-, söyle-, bil-’ sözcükleri ile yapılmaktadır (Willson, 2011: 101-106; Yalçın Çakmak, 2014: 35-45; Mora, 2011: 16-25).

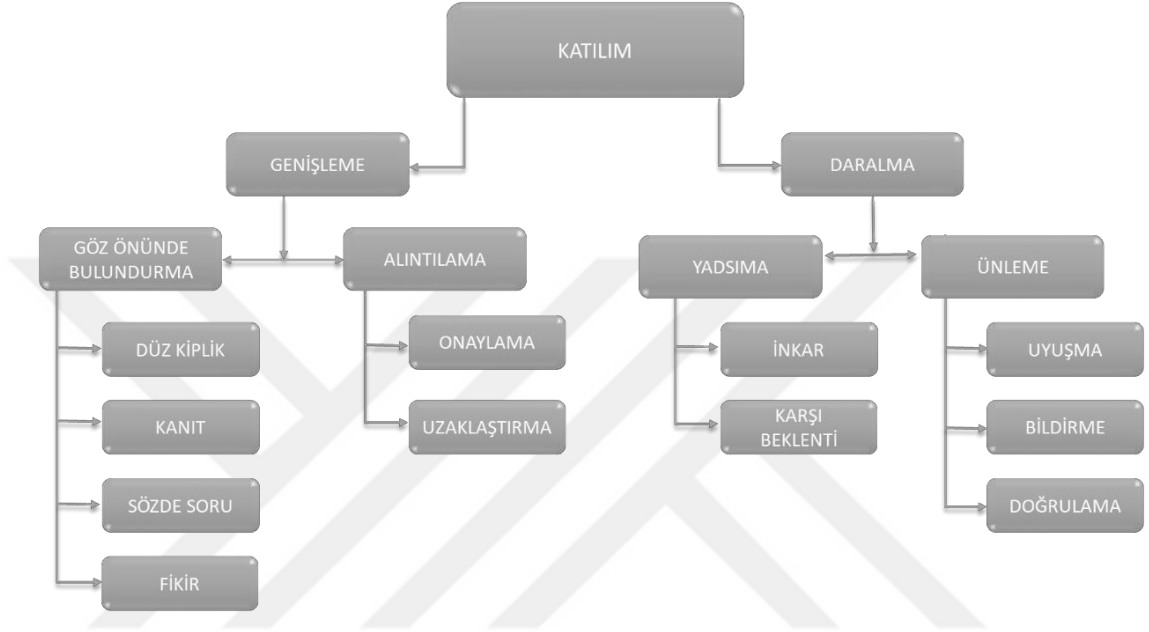
2. Kiplik: Metin içinde yer alan tek ses ve çok sesliliği değerlemenin bir yöntemidir. Konucu veya yazar metnin oluştururken kullandığı tutumun kabul edilmeyeceğini bilerek yaptığı belirtme işlevdir. Bildirim tümcesi dile getirilirken alternatif tutumların göze alıp oluşturmasını kapsamaktadır (Willson, 2011: 101-106; Yalçın Çakmak, 2014: 35-45; Mora, 2011: 16-25).

3. Ödünleme: Karşı beklenti olarak tanımlanmaktadır. Karşı beklentiyi kodlayan belirli dilbilgisel araçlar bulunmaktadır. Bu araçlar ödünleyici bağlaçlar, yorum belirteçleri, ilgeç öbekleri, kip belirteçleridir (Willson, 2011: 101-106; Yalçın Çakmak, 2014: 35-45; Mora, 2011: 16-25).

Katılımın bir alt ulamı tek sestir. Katılım bir metin içinde nasıl konumlandırıldığı verilirken metin içinde tek bir kişi olarak verilmesine tek ses denilmektedir. Tek ses, oluşturulan sözde başka seslerden, düşüncelerden sıyrılarak verilmesidir (Mora, 2011: 16-25).

Katılımın bir diğer alt ulamı çok sestir. Çok ses ise oluşturulan diyalog içinde başka seslere de yer verilmesidir. Çok ses kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır (Mora, 2011: 16-25).

Şekil 2: Katılım Çok Ses Sistemi (Mora, 2011: 18)

Şekil 2’de gösterildiği gibi çok ses kendi içince iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bu iki alt başlık *genişletme* ve *daraltma*dır. Onlar da kendi içinde alt başlıklara bölünmektedir. Genişleme iki ayrı alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar; *göz önünde bulunma* ve *alıntılama*dır. Göz önünde bulunma ses içerisinde alternatif sesler sunmanın yolunu sunmaktadır ve ayrıca yazarın iç sesi de olmaktadır. Alıntılama ise verilen bir örnekte dış kaynak sağlamaktadır (Mora, 2011: 18).

Göz önünde bulunma kendi içinde dört alt başlığa bölünmektedir. Bunlar: *düz kiplik*, *kanıt*, *sözde sorular* ve *fikirdir*. Düz kiplik doğru olan bir şeyin olasılıkları hakkında yazarın sesindeki kesinlik derecesine gönderimde bulunmaktadır. Kanıt, konuşucunun metinde kullanmış olduğu kanıtsal kaynakların türüyle ilgilenmektedir. Konuşucunun söylediği şeyi doğru olduğuna inanarak söylemesidir. Sözde sorular, etkili bir iletişimin olmadığı bir metinde ilgeçlerle olası bir görüş olarak oyun gibi kullanılmasıdır. Fikir ise düz kiplikten belli bir noktada ayrılmaktadır. Düz kiplik

doğru olan sözle ilgilenirken fikir doğru olamayan ile ilgilenmektedir (Mora, 2011: 16-25).

Alıntılama, metnin içinde yer alan yazar sesi dışındaki dış kaynakları incelemektedir. Bu durum dilbilgisinde dolaylı anlatım yoluyla direkt gönderim ya da dolaylı gönderim olarak da yapılmaktadır. Alıntılama, *onaylama* ve *uzaklaştırma* olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. Onaylama, dolaylı bir anlatım yoluyla başka bir sesin fikrini veya durumunu nötr bir şekilde ifade edilmesidir. Uzaklaştırma dolaylı anlatım yoluyla kabul edilmeyen bir fikrin ifade edilmedir. Onaylama dolaylı bir anlatım ile ‘dedi, söyledi’ diye aktarılırken uzaklaştırma ise ‘iddia etti’ sözcüğüyle aktarmaktadır (Willson, 2011: 101-106).

Daraltma oluşturulan diyalogun azaltılmasıyla yapılmaktadır. Daraltma, *yadsıma* ve *ünleme* olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. Yadsıma konuşunun bir başka sesi reddetmesi ya da inkar etmesi durumudur. Yadsıma, kendi içinde *inkar* ve *karşı beklenti* olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. İnkâr, önermenin açık bir şekilde reddedilmesidir. Karşı beklenti ise iki durum arasında bağlar ile yaratılmış olan zıtlık ilişkidir. ‘Fakat, ama, rağmen, bu nedenle’ bağlaçlarıyla oluşturulmaktadır (Willson, 2011: 101-110).

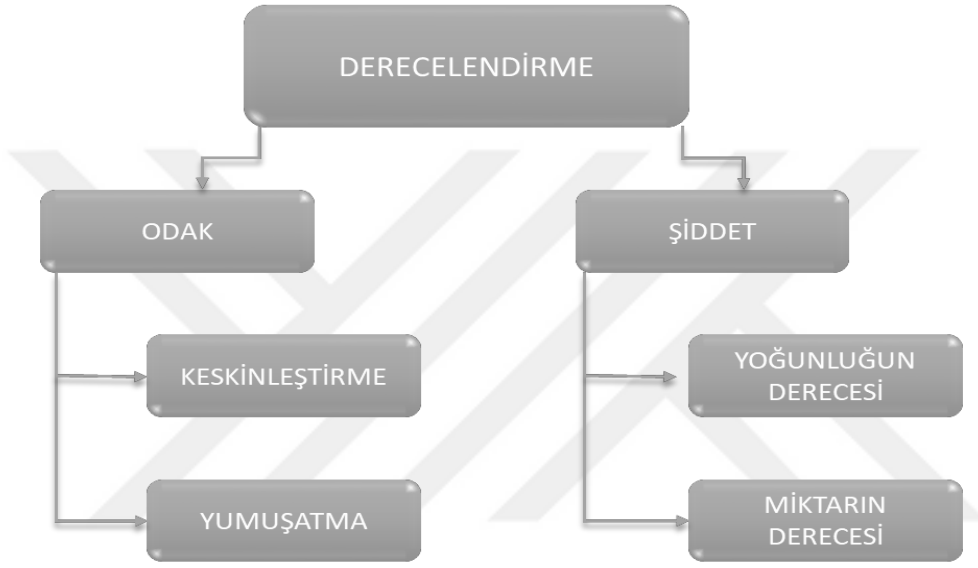
Son olarak ünleme diyalog içindeki alternatiflere sınırlar sunmaktadır. Ünleme, *uyuşma*, *bildirme* ve *doğrulama* olarak üç alt başlığa ayrılmaktadır. Uyuşma, yazarın sesi ve mesaj arasındaki tamamen veya kısmi olan uyumudur. Başka bir deyişle bilginin sesin yoğunluğu ile paylaşımın artmasıdır. Bildirme, yazarın mesajı vurgulaması anlamına gelmektedir. Yazarın diğer dış sesleri duymaksızın kendi fikrini doğrulayarak vurgulamasıdır. Doğrulama ise bazı doğru, rasyonel ve tartışmalı dışsal durumların yazar tarafından doğrulanmasını içermektedir (Yalçın Çakmak, 2014: 35-45).

1.3.2. Derecelendirme

Derecelendirme alt başlığı katılım ve tutum alt başlıklarının bir ortak özelliği olarak düşünülmektedir. Duygulanım, takdir ve yargının olumsuz veya olumlu olarak derecelendirilmesidir. Aynı şekilde katılım içinde konuşucu veya yazarın yoğun derecesine göre değerlendirme yapılabilir (Yalçın Çakmak, 2014: 33).

Derecelendirme ölçeklendirmenin anlambilimsel ilişkisi ile ilgilidir. Konuşucu veya yazarların, dinleyici veya okuyucu ile arasındaki iletişimi sağlamak için oluşturduğu derecelendirme yapılarını ne ölçüde kullanıldığı derecelendirme alt başlığı ile incelenmektedir (Oktar, 2011: 29).Yapılan derecelendirme anlamsal olarak ölçekte belirli bir noktada gösterilir. Ölçek oluşturulurken güçlü dereceden zayıf dereceye ya da zayıf dereceden güçlü dereceye doğru yapılabilir.

Şekil 3: Derecelendirme ve Alt Uamları

Derecelendirme kendi içinde *şiddet* ve *odak* olarak iki ayrı alt başlığa ayrılmaktadır. Odak sınırlar çizilirken tamlık veya prototipe göre yapılan derecelendirmelerdir. Odak kendi içinde iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar ise *keskinleştirme* ve *yumuşatma*dır. Şiddet, yoğunluk ve niteliğe göre yapılan derecelendirmelerdir. Şiddet kendi içinde *yoğunluğun derecesi* ve *miktarın derecesi* olarak bölünmektedir. İlerleyen bölümlerde derecelendirme ve ulamları ayrıntılı olarak verişmiştir (Mora, 2011: 13-15).

Derecelendirmenin bir alt başlığı olan odak, Türkçe alanyazına çevrilirken bazı kaynaklar 'ayar' bazı kaynaklar 'odak' olarak çevirmektedir. İncelenen değerlendirme kuramı terimler listesinde 'focus' sözcüğünün kelime anlamı 'odak' olarak geçtiği için bu çalışmamızda odak olarak kullanılmıştır.

Odak, prototip kuramı ile yakından ilişkilidir. Prototip kuramı ise anlamsal ve algısal bütün kategorileri temsil edecek en iyi örnekle mümkün olan göndergeler arasında bağlantı kurulmasıdır. ‘Meyve’ denildiği zaman akla gelen ilk meyvenin o türü temsil ettiği savunulmuştur. Bunlar toplumlar arası, kültürler arası farklılık göstermektedir. Her toplumun bulunduğu coğrafyadan, kültürel özelliklerinden prototipi değişmektedir (Seferoğlu: 1999: 79). Odak da prototip kuramına göre değerlendirme hedefinin türün en bilinen örneği üzerinden derecelendirme yapmaktadır. Örneğin; ‘gerçek arkadaş’ sözcüğü derecelendirme olarak verilemez. Bu sözcüğü odak başlığı altında ele alırken ‘gerçek arkadaşlık’ prototipi göz önüne alınarak skalada yüksek ya da alçak dereceye koyulmaktadır. Bazı değerlemelerde prototip olarak belli özelliklerle alçak veya yüksek skala yapılmaz. Prototip açıdan bazı derecelendirmeler sınıflama yapılarak derecelendirilir. Örneğin; kendimi üzgün hissediyorum ve kendimi biraz üzgün hissediyorum tümceleri derecelendirme yapılırken ayrı sınıflandırma da yapılmaktadır. Bu durum konuşucusunun üzgünlük derecesine göre değişmektedir (Mora, 2011: 16 -22).

Odak, oluşturulan kategoriye anlambilimsel olarak ele almaktadır. Bu durumda değerlendirme de bir konuşucu değerlemenin hedefine göre anlambilimsel olarak keskin veya yumuşak olabilir. Bu keskinlik ve yumuşaklık odağın alt başlıklarını oluşturmaktadır (Mora, 2011: 16 -22).

Keskinleştirme, derecelendirme yapılırken konuşucunun değerlendirme hedefinin tam bir türüne göre duruma ayarlanmaktadır. Bu ayarlanma keskin olarak yapılmaktadır. Keskinlik derecelendirilen ölçekte olumlu ya da olumsuz olarak en yüksek derecede verilebilir. Bu yapılar sözcük ayarlı olarak verilmektedir. Karşılaştırma yapıları ‘açıkça, daha, en’ gibi sözcükler kesinliği arttırmaktadır. Ayrıca ‘tamamen, mükemmel, kesinlikle’ gibi sözcükler de kesinliği arttırmaktadır (Mora, 2011: 16 -22).

Örnek (5): Gerçek bir arkadaş

Sert bir vuruş

Örnek (5)’te verilen sözcük öbeklerinde arkadaş sözcüğünü ‘gerçek bir’ ile keskinleştirme yapılmıştır. Arkadaş ama sıradan bir arkadaş gerçek bir arkadaşır. Diğer örnekte ise ‘vuruş’ sözcüğü ‘sert bir’ ifadesi kullanılarak keskinleştirilmiştir.

Odak ulamının ikinci alt ulamı yumuşatmadır. Yumuşatma, derecelendirme yapılırken konuşucunun hedefinin dış çevre ayarlı olarak oluşturulmasıyla yapılmaktadır. Dış çevrenin katkısı ile yumuşak ayar oluşturulmaktadır. Yapılan değerlendirme eğer olumsuz sözcük üzerinden yapılan bir değerlendirme ise konuşucu ve yazarların farklı fikirden olduğu göz önüne alarak oluşturulması metni yumuşatmaktadır. Eğer olumlu bir sözcük üzerinden değerlendirme yapılıyorsa bu değerlendirme okuyucu veya yazarın gözünde bir yeni oluşuma sahiptir ve bu nedenle yumuşak olarak sunulmaktadır (Mora, 2011: 16 -22).

Örnek (6): Bir çeşit silah

Örnek (6)'da 'silah' sözcüğü kelime anlamı olarak olumlu bir çağrışım yapmamaktadır ama 'bir çeşit' sıfatı kullanılarak bu silah üzerinde yumuşatma yapılarak anlama olumlu bir durum katılmıştır. Söz öbeği anlamsal olarak olumsuzluk çağrışımı yapmamaktadır.

Şiddet, derecelendirmenin bir diğer alt derecesi olarak yer almaktadır. Şiddet, yoğunluğun ve miktarın derecesi olarak iki açıyla incelenmektedir (Mora, 2011: 16 - 22). Yoğunluğun derecesi; nitelik, süreçleri ve zorunluluğun, olasılığın ve gerekliliğin sözlü kipini kapsamaktadır. 'Aptal, aşırı aptal, az aptal' gibi sözcükler ile yoğunluk derecesi verilir. Niteliklerin ve süreçlerin derecesini belirtmek için kullanılan yoğunluğun derecesi ayrışma ve kaynaşma olarak iki sınıftan oluşmaktadır. Ayrışma tek bir öge tarafından yukarı ya da aşağı ölçeklendirme ile yapılan derecelendirme ifadeleridir. Kaynaştırma ise ayrı ayrı sözcükler ile yapılan anlamsal olarak yoğunluğu azaltma ya da arttırma biçimidir (Martin ve White, 2005: 146).

Örnek (7): (a) bit miserable, somewhat miserable, relatively miserable.

(b) I glanced over the manuscript, I looked over the manuscript, I scrutinized the manuscript.

Örnek (7)'de (a) örneklerinde yer alan 'bit, somewhat, relatively' sıfatları ile yoğunluğun derecesinden ayrıştırmaya örnek olarak verilmiştir. Aynı sözcük tek bir öge tarafından az ölçekten çok olarak artış göstermiştir. (b) tümceleri ise farklı fiiller ile anlamsal olarak yoğunluğun derecesi alçaktan yükseğe doğru devam etmektedir.

Şiddetin bir alt ulamı miktarın derecesidir. Miktar nicel olarak ifade edilmektedir. Miktarın derecesi verilirken boyut, ağırlık, uzunluk, sayı gibi nicel ifadelerle kullanılır. Derecelendirilen varlıklar anlambilimsel olarak soyut ya da somut olabilirler. Bu varlıkların sayısal değer ile nitelendirilerek miktar dereceleri alçak ya da yüksek olarak oluşturulur (Martin ve White, 2005: 149).

Örnek (8): Bir köpek, on köpek, yirmi köpek

Çok yalan, biraz az yalan, az yalan

Örnek (8)'de verilen 'köpek ve yalan' sözcükleri sayısal olarak derecelendirilmiştir. 'Köpek' sözcüğünün miktarı alçak ölçekten yüksek ölçeğe doğru devam ederken 'yalan' sözcüğünün ölçeği alçak ölçekten yüksek ölçeğe doğru devam etmektedir.

1.3.2. Tutum

Tutum bir ifadenin pozitif veya negatif değerlemesi için farklı fikir yapılarını içermektedir. Konuşmacıların duygusal tepkilerini ve yargılarını kapsamaktadır. Duygusal tepkiler 'sev-, hoşlan-, nefret et-' gibi yargıları içerirken yargılar ise iyi-kötü arasındaki ilişkiyi değerlemektedir. Bu ilişkiler farklı kutuplardan oluşmaktadır. Bu kutuplaşmalar her yönde ayrı değerlendirilerek çözümlenmektedir (Ercan, 2008: 552; O'Donnel, 2011: 6). Tutum alt başlığı incelerken bilinmesi gereken süreçler vardır. Bunlar:

- Tutum alt başlığı duygusal, etik ve estetik dizgelerini kapsamaktadır.
- Tutumsal hedeflerde söylemin konusu olarak neyin veya kimin seçildiği önemlidir.
- Tutum değerlendirmesinde söylem içinde yer alan konuşmalar açık veya örtük olarak bulunmaktadır.
- Tutum değerlemesinin önvarsayımsal ya da öngörümsel olduğunu incelemektedir.
- Değerlendirme için değerlendirme sorumluluğunu kimin aldığı da önemli bir süreç olmaktadır (O'Donnel, 2011: 6).

Tutum kendi içinde üç alt dizgeye bölünmektedir. Bunlar; *duygulanım*, *takdir* ve *yargı*dır. Duygulanım duyguyu temel alarak açıklama yapmaktadır. Duyguların ve

duygusal tepkilerin değerlendirilmesini içermektedir. Takdir; nesnelerin, olayların ve süreçlerin estetik ilkeler ve değerler sistemiyle değerlendirilmedi. Yargı; insan davranışlarını toplumsal kurallar açısından değerlemesidir (Baykal, 2016: 113; Ercan ve Dizdarcı, 2016: 101). Bu alt başlıklar kendi içinde birçok bakış açısını içermektedir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde detaylandırılarak anlatılmıştır.

1.3.2.1. Duygulanım

Tutumun bir alt başlığı olarak duygulanım verilmektedir. Duygulanım değer biçme yönüyle duyguların değerlendirilmesini kapsamaktadır. Değerlemeler yapılırken insanların vermiş olduğu duygusal tepkiler ve eğilimlerin diğer insanlar üzerinde yaratmış olduğu duygusal yansımaları ve etkileri içermektedir. Duygusal durumları aktarırken sadece yazarın duygusunu aktarmaz aynı zamanda metin içi duyguları da yansıtmaktadır. Yazar duygulanım olarak ifadelerini kodlarken kişileştirilmiş bir ifade kullanmaktadır. Bunlar; mutlu, üzgün, memnun, endişe gibi duygular veya bu duyguları sezdirecek sözcüklerden oluşmaktadır. Duygulanım değerlemesinin farklı sınıflandırılması yapılmıştır. Bunlardan biri Martin (1997, 2000) tarafından yapılmıştır. Duygulanım çözümlenirken beş faktörde ele alınmıştır. Bu faktörlere göre duyguların;

- Pozitif (hoşnutluk veren) veya negatif (hoşnutluk vermeyen)
- Bir olaya karşı duygusal tepki veya genel duygu durumu
- Yoğunluk niteliği
- Duygusal yoğunluk veya bilişsel süreç
- İfade edilen duygunun yaşanıp veya yaşanmadığı bir duruma tepki olup/olmadığı çözümlemelerde ele alınmıştır (White, 2011: 22).

Duygulanım değerlemesini farklı olarak ele alan diğer kişiler Cabrejas-Penuelas ve Diez-Prados (2014)'dir. Duygulanım değerlemesi konuşucu ya da okuyucunun sadece kendisi tarafından mı yoksa olayın içinde yer alan bir başka kişi tarafından mı yapıldığıyla ilgilenmektedir. Cabrejas-Penuelas ve Diez-Prados (2014: duygulanımı farklı açılardan ele alarak dört ayrı duygulanım ögesi oluşturulmuştur.

- İlk ögesi mutluluk- mutsuzluk öbeğidir. Ruhsal, hissedilen duyguların ifadesini kapsamaktadır. Acı, neşe nefret, duygusal yakınlığı içermektedir.

- Hoşnutluk- hoşnutsuzluk öbeği, amaçlara ulaşma ya da gerçekleştirme ile ilgili duyguların değerlemesini içermektedir. Bıkkınlık, ilgi, memnuniyetsizlik veya memnuniyet durumlarını kapsamaktadır.

- Güven-güvensizlik öbeği sosyal bir varlık olma ile ilgili duyguların değerlendirilmesini kapsamaktadır. Huzurlu veya huzursuzluk durumunu kapsamaktadır.

- Son öge ise istek ya da isteksizlik öbeğidir.

Duygulanımın gerçekleşmesi Martin ve Rose (2003: 58) tarafından farklı olarak ele alınmıştır. Duygulanım üç tür olarak incelenmiştir.

1. Nitelik: Duygulanımın bir türü olan nitelik katılımcıları betimleme, katılımcıları nitelendirme ve süreçlerin durumu olarak yorumlanmıştır.

Örnek (9): a. Üzgün bir çocuk

b. Çocuk üzgündü.

c. Çocuk üzgün bir şekilde gitti.

Örnek (9)'da yer alan a tümcesinde çocuğun duygu durumu ile sıfat olarak 'üzgün bir çocuk' olarak tanımlama yapılmıştır. B tümcesinde 'çocuğun üzgün' olma durumu fiil olarak kullanılmış ve nitelendirme yapılmıştır. C tümcesinde ise 'üzgün' sözcüğü zarf olarak kullanılıp gitme şeklini açıklamıştır ve sürecin durumunu belirtmiştir.

2. Süreç: İki alt başlıktan oluşmaktadır. Süreç; zihinsel duygulanım ve davranışsal duygulanım olarak ayrılmaktadır.

Örnek (10): a. Çocuk etkilendi. (zihinsel duygulanım)

b. Çocuk ağladı. (davranışsal duygulanım)

Örnek (10)'da a tümcesinde çocuğun var olan bir durumdan etkilenmesi psikolojik olarak bir etkilenme biçimidir ve zihinsel duygulanım örneğidir.

B tümcesinde ise çocuğun belirli bir durum karşısında fiziksel olarak göstermiş olduğu ağlama eylemi davranışsal bir duygulanım örneğidir.

3. Yorum: Dilek ve koşul durumunu içermektedir (Martin ve Rose, 2003: 58'den aktaran Oktar, 2011).

rnek (11): Umarım mutlu bir şekilde ayrılmıştır.

rnek tümcede umarım sözcüğü kullanarak verilmiş olan durum üzerinden kişisel dilek durumu kullanılmıştır.

Yukarıda verilen örnekler dilbilgisel süreçte nitelik, süreç ve yorumu etkilemektedir. Dilbilgisel gerçekleşmeden farklı olarak Martin ve White (2005: 49) tarafından duygulanım altı faktör ile açıklanmıştır.

1. İnsanlar kültürel temellere dayanarak olumlu veya olumsuz olarak hislerini açıklarlar mı?

2. Hisler, duygusal bir durum veya zihinsel bir süreç olarak bazı üst dilsel ve dil dışı bir duyguları içerdiği yorumlanabilir mi?

3. Hisler, uyarı tepki ya da yönlendirilmemiş durum olarak yorumlanır mı?

4. Alçaktan yüksek yoğunluğa göre hisler nerede yer alır?

5. Hisler niyet içerir mi?

6. Son madde de mutluluk-mutsuzluk, memnuniyet-memnuniyetsizlik, isteklilik-isteksizliktir.

Sonuç olarak duygulanım birçok kişi tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Duygulanım; kişinin metinde mutluluk durumunu ya da korku durumunu duygusal olarak nasıl gösterdiğini yazar veya okuyucunun anlamsal olarak değerlemesini içermektedir (Yalçın akmak; 2014: 27).

1.3.2.2. Takdir

Takdir bir şeyin niteliklerini içermektedir. Yapılan değerlemenin estetik olarak ele alınmasıdır. Bu değerleme çarpıcı, dramatik, büyüleyici, heyecan verici gibi

durumlarda olumlu; monoton, sıkıcı, berbat gibi sözcükler olumsuz durumu belirtmektedir. Konuşucunun değerlerine ya da tepkilerine gönderimde bulunmaktadır. Martin ve White (2015: 26)'a göre takdirin yapılan bir şeyin özellikle değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Page'e göre takdir üç alt başlığa ayrılmaktadır.

1. Tepki: Yazılan metnin ya da o sürecin okuyucunun ya da yazarın üzerine bıraktığı duygusal tepkidir. Martin (2003: 160)' e göre tepki hem etki hem de nitelikle ilgilidir. Etki yazılan veya konuşulan metnin üzerinde yaratılmış olan ilk durumdur, okuyucu üstünde ne etki yarattığıyla ilgilidir. Nitelik ise bir objenin beğenilip değerlendirilmesini kapsamaktadır. İncelenen metnin bütünsel olarak ele alınmasıdır.

Örnek (12): 1. Etki: Beni kendine sardı?

2. Nitelik: Büyüleyici, heyecan verici, sıkıcı, kötü.

Örnek (12)'de verilen etki tümcesinde metnin konuşucu üzerinde yaratmış olduğu durumu içermektedir. Nitelik ise oluşan durumun dinleyici üstünde duygusal veya düşünsel olarak yarattığı etkiyi içermektedir.

2. Bileştirme: Bir metnin oluşumunda denge ve karmaşıklık ilişkisini içermektedir. Toplumsal önem ile metin sürecinin birleşimidir. Denge orantılık algısından oluşmaktadır. Konuşucunun iletişim hedefindeki fiziksel görünüş hakkında hissettikleriyle ilgilidir. Karmaşık bir metnin kolay bir şekilde nasıl anlaşılacağı ve yorumlanacağı ile ilgilidir.

Örnek (13): 1. Denge: Birbirini tutuyor muydun?

2. Karmaşık: Takip edilmesi zor muydu?

Örnek (13)'te verilen denge tümcesinde konuşucu ile dinleyicinin kurmuş olduğu anlam ilişkisi arasındaki orantılılığı kapsamaktadır. Karmaşıklık ise konuşucunun oluşturmuş olduğu metnin anlaşılma derecesidir.

3. Değer Takdiri: Oluşturulan metnin toplumsal önemini değerlendirilmektedir.

Örnek (14): Değer miydi?

-Yaratıcı, eşsiz, özgün, duru vb.

Örnek (14)'te verilen örnekte oluşturulan tümcenin dinleyici tarafından öneminin değerlendirilmesidir.

Takdirin sınıflandırılması Mark O'Donnell (2011: 17) tarafından farklı sınıflandırma ile ele alınmıştır. Değerlemeyi estetik olarak durum ve süreç başlığı altında iki alt başlığa ayırmıştır.

1. Tepki

1.1. Etik: Beni yakaladın mı?

1.2. Nitelik: Hoşuma gitti mi?

2. Nitelik

2.1. Denge: Birlikte mi asıldı?

2.2. Birleştirme: Takip etmesi zor muydu?

2.3. Değer Bıçme: Dünya çapında mıydı?

O'Donnell tarafından ele alınan bu alt başlıkları tepki ve nitelik olarak ikiye ayırmıştır. Yapılan bütün sınıflandırma ile insan davranışının olumlu ya da olumsuz değerlemesi yargıyı oluşturmaktadır (Baykal, 2016: 114; Ercan ve Dizdarıcı, 2016: 101; Ercan, 2012: 556; Wilson, 2011: 99-102; Oktar, 2011: 19-23; O'Donnell, 2011: 17).

1.3.2.3. Yargı

Tutum dizgesinin bir alt ulamı olan yargı çalışmamızın ana inceleme alanını oluşturmaktadır. Çalışmamızın veri tabanının oluşturan kadına karşı şiddet haberleri yargı çerçevesinde incelenmiştir. Yargı ve alt ulamları ilerleyen paragraflarda detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Yargı insan davranışının sosyo-normatif, başka bir ifadeyle ahlaki kurallar çerçevesinde olumlu ya da olumsuz değerlendirilmesidir. Ahlaki ya da yasal kurallar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

İnsanların nasıl davranması ya da davranmamasıyla ilgili olarak

durumun oluşturduğu alt yapılarıdır. İnsan davranışlarının belirli kavramlara göre değerlendirilmesidir. Bunlar; etik, etik değer, namuslu, namussuz, normal, anormal gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Yargı tutumunda da olduğu gibi olumlu ya da olumsuz ve açık ya da örtük olabilir. Olumlu ya da olumsuz olmasının tek farkı ise ahlaki ve kişisel olarak yargılanmasıdır. Kişisel yargılar beğeni ya da eleştiri; ahlaki yargılar ise övme ya da kınama şeklinde olmaktadır. Yargı incelenirken iki alt ulamı esas alarak incelenmektedir (Baykal, 2016: 114; Ercan ve Dizdarıcı, 2016: 101; Ercan, 2012: 555; Wilson, 2011: 99-102).

1. Toplumsal Saygınlık: Toplumun içinde artalan ya da azalan insan davranışlarına hakkında resmi olmayan veya yasal olmayan toplumsal değerlemedir. Toplumsal saygınlığı değerlendirirken  değerşken vardır. Bunlar: *normallik*, *yeterlilik* ve *kararlılıktır*.

a. Normallik: Kişisinin toplum içinde normal olup olmadığını değerlemektedir. Bu normallığı kültürel kuralları esas alarak yapmaktadır. Kişinin sergilediği davranışların kültürel kurallarla karşılaştırılması içermektedir. şanlı, şansız, normal, tuaf, özel, ortalama farklı gibi sözcükler normallik için örnek gösterilebilir.

b. Yeterlilik: Kişinin güçlü olup olmadığıyla yetenekli olup olmadığıyla ilgilidir. Kişinin nasıl becerikli ya da yetenekli olduğu denge, hassaslık ve birlikteliği içermektedir. Güçlü, zeki, bilgili, yetenekli, zayıf, beceriksiz, cahil sözcükleri duruma örnek gösterilebilir.

c. Kararlılık: Konuşucunun sorumluluk ve güvenilirliğini kapsamaktadır. Kişinin ne denli kararlı olup olmadığını göstermektedir. Bu durumu cesur, kahraman, ısrarlı, güvenilir, tembel, güvenilmez, kararsız, dik başlı örnekleriyle verilmektedir.

Tablo 1: Toplumsal Saygınlık Yargılarının Alt Ulamları ve Örnekleri (Ercan ve Dizdarcı, 2016: 102)

Toplumsal Saygınlık	Olumlu	Olumsuz
Normallik: Özel biri mi?	Şanslı, sıradan, normal, kismetli	Şanssız, zavallı, trajik, mağdur
Yeterlilik: Güçlü biri mi?	Güçlü, dinç, yetenekli, akıllı	Zayıf, vasat, aptal, yeteneksiz
Kararlılık: Güvenilir biri mi?	Cesur, kahraman, kararlı, güvenilir	Korkak, kararsız, güvenilmez

Tablo içinde verilen toplumsal saygınlık ifadeleri kullanılırken hem olumlu hem de olumsuz şekilde kullanılabilir. Normallik yargıları kişisel olarak topluma uygun yargılar ya da uygun olmayan diye bölünür. Yeterlilik yargısı toplumsal algı olarak yeterli olup olmamasını kapsamaktadır. Kararlılık algısı ise olumlu yönde ya da olumsuz yönde olabilmektedir. Bütün bunlar göz önüne alındığı takdirde toplumsal saygınlığın kişisel bir boyut oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.

2. Toplumsal Onay: *Doğruluk* ve *uygunluk* ile birlikte olan kuralların kültürle olan ilişkisi incelenmektedir.

a. Doğruluk: Kişinin doğruluğunun ve dürüstlüğünü, samimi ve içten olduğuyla ilgilidir. Kişiye ne kadar güven duyabileceği hakkında yargıları içermektedir. Dürüst, gerçek, sadık, sahte, hilebaz, çıkarıcı gibi sözcüklerle anlam katmaktadır.

b. Uygunluk: Kişinin davranışlarının nasıl ahlaki olduğu ile ilgilenmektedir. Kişinin davranışlarıyla ahlaki değerlerinin örtüşüp örtüşmediği incelenmektedir. İyi, etik, adil, kibar, ahlaksız, kötü, adaletsiz gibi örneklerle açıklanmaktadır.

Tablo 2: Toplumsal Onay Yargılarının Alt Ulamları ve Örnekleri (Ercan ve Dizdarcı, 2016: 102)

Toplumsal Onay	Olumlu	Olumsuz
Doğruluk: Dürüst biri mi?	Dürüst, açık sözlü, gerçek, samimi, içten	Sahte, hilekar, samimi değil, içten değil
Uygunluk: Etik mi?	İyi, uygun, güvenilir, ahlaki	Kötü, uygunsuz, güvenli değil, ahlaksız

Tabloda yer alan toplumsal onay ifadeleri olumlu ifadeler veya olumsuz ifadeler olarak yer alabilir. Toplumsal onay ifadeleri daha çok ahlaki olarak incelenmektedir. Doğruluk yargıları ahlaki olumlu doğruluk ya da olumsuz doğruluk olarak ele alınmıştır. Uygunluk yargıları ise ahlaki olup olmaması açısından incelenmiştir.

Yukarıda verilen tablolarda yargının hem olumlu hem de olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Kişilerin davranışlarının nasıl davranmaları nasıl davranmamaları gerektiğini incelemektedir. Kullanılan dilsel ifadeler ile kişilerin sözlerini ve düşüncelerini yargılamaktadır (Baykal, 2016: 114; Ercan ve Dizdarcı, 2016: 101; Ercan, 2012: 555; Wilson, 2011: 99-102). Çalışmamızın ana konusunu oluşturan yargı ve alt başlıkları ilerleyen bölümlerde incelenen gazete haberlerinin olumlu ya da olumsuz yargı ifadeleri ile tekrar değinilmiştir.

1.4. TÜRKÇEDE DEĞERLEME KURAMI ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR

DK Türkçede dilbilim üzerine yapılmış olan birçok çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmalar DİD temel alarak DK üzerine araştırmaları kapsamaktadır. Yapılmış olan çalışmalar genellikle DK alt başlıklarından birkaçı üzerine detaylı araştırmaları içermektedir. Bu çalışmalar; Oktar (2011), Ercan (2012), Uçar ve Yalçın (2013), Ercan ve Dizdarcı (2016) ve Baykal (2016).

Oktar (2011) tarafından ‘Eleştirel Söylem Çözümlemesi Çerçevesinde Değerlendirme Kuramı’ adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada kuram ‘Değerlendirme Kuramı’ olarak çevrilmiştir. Çalışmanın amacı değerlendirme kuramını eleştirel söylem çözümlemesi çerçevesinde incelemektir. Çalışmada değerlendirme kuramı ve alt ulamları ayrıntı bir şekilde betimlenmiştir. Değerlendirme

kuramıyla yapılacak bir çalışmanın nasıl olması gerektiği hakkında yapılacak birçok çalışmanın temel kaynağı olacak niteliğinde bir betimleme çalışması yapılmış.

Ercan'ın (2012) 'Medyada Kadına Şiddet' başlıklı çalışmasında DK'nin Tutum dizgesi çerçevesinde incelenmiştir. İncelenen çalışma daha ayrıntılı bir şekilde ilerleyen bölümlerde açıklanmaktadır.

Uçar ve Yalçın (2013) tarafından 'Muhafazakârlık Söyleminde Aile: Değerlendirme Kuramıyla Derlem Temelli Bir İnceleme' adlı konu çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, Ak Parti hükümetinin kullanmış oldukları muhafazakârlık söyleminde konuşucuların 'aile' sözcüğünü farklı ideolojilere sahip gazeteler tarafından nasıl ifade edildiğini betimlemektir. Elde edilen bütün veriler Değerlendirme Kuramının alt ulamlarına göre betimlenmiştir. Tutum dizgesin bir alt ulamı olan Duygulanıma göre Yeni Şafak gazetesinde güven ve süreç olarak, Zaman gazetesinde olumlu, güven ve memnuniyetsizlik olarak, Hürriyet gazetesinde duyu sıfatı ile güven olumlu olarak, Radikal gazetesinde yorum olarak duygulanım ve Cumhuriyet gazetesinde duyu sıfatı ile güven olumlu olarak saptanmıştır. Tutum dizgesinin ikinci alt ulamı Yargıya sadece üç gazetede gözlenmiştir. Zaman gazetesinde toplumsal saygınlık olarak normallik, yetenek ve azim; toplumsal kabul ise edep değişkenliği ve dürüstlük saptanmıştır. Hürriyet gazetesinde toplumsal saygınlık olarak yetenek ve azim; toplumsal kabul olarak edep değişkenliği olumsuz olarak betimlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde toplumsal saygınlık yetenek olarak; toplumsal kabul da edep değişkenliği olumlu ve olumsuz olarak saptanmıştır. Tutumun son ulamı olan Ölçme ve Değerlendirme dizgesinde 'aile' sözcüğüne yüklenen değerler saptanmıştır. Zaman gazetesinde biçilmiş değer olumlu, Hürriyet gazetesinde olumlu ve olumsuz ve Radikal gazetesinde de olumsuz olarak saptanmıştır. Değerlendirme Kuramının ikinci ulamı olan Derecelendirmeye göre Cumhuriyet ve Hürriyet gazetesinde açık derecelendirme sıfat ve zarfla; örtük derecelendirme ise metaforla yapılmıştır. Radikal gazetesinde derecelendirici belirteç kullanılmıştır. Son ulam olan Yükümlülük ulamında Hürriyet, Zaman ve Yeni Şafak gazetesinde zorunluluk belirtme işlevine rastlanmıştır.

Ercan ve Dizdarcı (2016) tarafından 'Medyada Yargı: Gazete Köşe Yazıları Örneği' adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma medya söyleminin bir türü olan gazete

köşe yazılarında yazarların söylemlerini oluştururken kullanmış oldukları dilsel seçimleri Değerleme Kuramının Tutum dizgesinin alt ulamlarından Yargı incelenmiştir. Çalışmanın amacı, ‘Gazete köşe yazılarında yeğlenen yargı türü var mıdır?’ ve ‘Gazetelerin politik ideolojisi yargı türünün seçilmesinde etkili midir?’ olarak belirlenmiştir. Çalışmada gazeteler Laik, İslami ve Liberal ideolojilerin temsilcileri olan gazeteler tercih edilmiştir. İncelenen veri tabanında 1031 yargı ifadesi saptanmış. Bunların 316 *toplum saygınlık*, 735’i de *toplumsal onay* olarak sınıflandırılmış. Toplam yargı ifadesinin 793’ü de olumsuz yargı olarak saptanmış. Elde edilen sonuçlara göre Liberal ideolojiye sahip kaynaklar diğerlerine göre daha olumlu yargı ifadesi kullanmıştır. Laik ve İslami ideolojili gazete köşe yazıları ise daha çok okuru ikna etmeye yönelik olan gazetelerdir. İncelenmeler sonucunda ideolojilerin ‘yargı’ üstünde etkili olduğu saptanmıştır.

Baykal (2016) tarafından ‘Değerlendirme Kuramı Açısından Türkler ve Türkçe’ adlı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye’ye lisans ve lisansüstü eğitim almak amacıyla gelmiş kişilerin Türk dili Uygulama ve Araştırma Merkezlerinde verilen Türkçe hazırlık derslerinde verilen eğitimi ile ilgili durumu değerlendirme kuramı çerçevesinde incelenmiş. Çalışmaya Süleyman Demirel Üniversitesinde okuyan 19-26 yaş aralığında ki 28 yabancı uyruklu öğrenci ile yapılmış. Deneklere yarı yapılandırılmış sözlü görüşmeler yapılmıştır ve bu görüşmeler değerlendirme kuramının tutum alt başlığının ölçme-değerlendirme ulamına göre incelenmiş. Veriler sonucunda duygulanım ulamına çok fazla rastlanmamış. Elde edilen veriler ben- siz ve siz- onlar olarak iki sınıfa ayrılmış. Bu sınıflandırma arasındaki ölçek ve seçilen pekiştirme sözcükleri ölçme-değerlendirmeye göre yorumlanmış. Sonuç olarak deneklerin Türkiye’de aldıkları eğitimden memnun oldukları saptanmıştır.

1.5. DİL VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet kavramı sosyologlar tarafından *biyolojik cinsiyet* ve *toplumsal cinsiyet* olarak iki açıdan incelemektedir. Biyolojik cinsiyet, genetik temelli bir yapıya dayanarak doğuştan sahip olunan cinsiyettir. Kadın ve erkeği cinsel organı karakterize edilerek birbirinden ayırır. Toplumsal cinsiyet; farklı sosyal ortamlarda farklı şekillerde tanımlanan kadın ve erkek bireylere yönelik beklenti, cinsiyetlere uygun

görülen davranışlar ve her iki cinsiyete de dayatılmış olan sosyal yükümlülüklerdir. Toplumsal cinsiyet ile toplumun cinsiyetleri nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve nasıl düşündüğünü yansıtmaktadır (Bilton, 2008: 129; Dökmen, 2009). Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklar üstüne kurulmuştur fakat bunu biyolojik farklılık değil sosyal yaşam yaratmaktadır (Eckert ve McConnell-Ginet, 2003: 10). Toplumsal cinsiyetin özellikleri Kamla Bhasin tarafından şu şekilde özetlenmiştir (Bhasin, 2003: 9):

- Toplumsal cinsiyet sosyokültürel; yani insan icadıdır.
- Toplumsal cinsiyet sosyokültürel davranışlara, modellere ve rollere hitap eder.
- Toplum cinsiyet değişkendir. Zamana, kültüre ve aileye göre de değişir.
- Toplumsal cinsiyet değişebilir.

Toplumsal cinsiyet, bir kültür içerisinde neyin eril neyin dişi olduğuna ilişkin sosyal inançları açıklamaktadır. Bu inançlar cinsiyet ideolojisi altında toplumsal rolleri oluşturmaktadır. Rol, kültürel olarak kişinin nasıl davranması gerektiği normlardır. Toplumsal roller ise cinsiyetler üzerinde oluşturulmuş toplumsal beklentilerdir. Bu beklentiler ile bireyin yapabileceklerinin sınırları daraltılıp topluma göre belirlenmektedir. Birey doğduğu andan itibaren bulunduğu kültür içinde sahip olması gereken toplumsal rolleri öğrenir. İnsanlar oğlan ya da kız olarak doğarlar fakat yetiştirdikleri toplumda kendilerinden beklenen rollere göre oğlan çocuğu ve kız çocuğu olarak yetişirler. Her toplum çocuklarına belirli normlar oluşturmaktadır. Bunlar giyim tarzı arasındaki farklılıklar, cinsiyetlerden beklenen nitelikler, roller ve sorumluluklardır (Günindi Ersöz, 2010: 169; Gündüz Kalan, 2010: 83-87).

Kadın ve erkek arasındaki toplumsal rollerin tarihin ilk çağlarından beri var olduğu gözlemlenmektedir. Kadınlar ev ve çevresindeki işlerle ilgilenirken erkekler avcılık işleriyle ilgilenmişlerdir. Kadınlar ‘ev içinde, anaç, şefkatli, sürekli hizmet eden’; erkekler ise ‘dışarda, bağımsız, daha az şefkatli’ olduğu kalıp yargıları vardır. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeğin rolü evin geçimini sağlama, koca olma, baba, sürekli dışarda olan, kavgacı, güçlüdür. Kadın, kadınlara özgü davranır ve erkeğin rolünün tam tersi bir role sahiptir. Erkeğin en önemli rolü eve para getirmektir, kadının ise eş ve anne olmaktır. Kadın ve erkeğin toplumsal rolleri zamanla değişiklik

göstermeye başlamıştır. Kadının çalışma yaşamına girmesi ve ileri yönelik beklentileri ile birlikte toplumsal roller değişmeye başlamıştır. Kadın hem aile ve ev içindeki rollerini sürdürmekte hem de çalışma hayatının sorumluluklarını almaktadır. Bununla birlikte erkek, aile ve ev sorumluluklarına eşit şekilde olmasa da paylaşmaya gitmiştir. Paylaşımın eşit şekilde olmaması erkeğin geleneksel figürden tamamen kurtulamamasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde toplumsal rollerin zaman içinde teknolojinin gelişmesi ile birlikte değişiklik göstermeye başladığı söylenmektedir. Kadının çalışma yaşamı, toplumsal konumu, ev ve aile yaşamı rollerinde farklılıklar görülmeye başlanmıştır. Erkeklerin toplum içinde geleneksel rolleri azalmaya başlamıştır. Kadının toplumsal statüsü yükselmiştir. Bu farklılıklarla birlikte cinsiyet ayrımcılığı açıkça göstermek yerine örtük bir şekilde yapılmaktadır. Bunun en çok devam ettiği alanlar ise kitle iletişim araçlarıdır. Bunlardan biri de medyadır. Medyada yer alan toplumsal rollerin kuşaktan kuşağa aktarılması devam etmektedir. Çalışmamızın ilerleyen bölümünde daha ayrıntılı değinilmektedir (Günindi Ersöz, 2010: 169; Çiçek ve Çopur, 2018: 3-5; Erus ve Gürkan, 2016: 208).

Toplumsal cinsiyet kavramı sadece cinsiyetler arası bir farklılık değildir, dili ve kültürü içinde büyük bir oluşumdur. Bu nedenle toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisini açıklayan üç farklı görüş vardır (Akünel Okan, 1998: 188-191).

1. Dil toplumsal bölünmeleri ve eşitsizlikleri yansıtır. Dil toplumsal eşitsizliğin sadece sembolüdür. Toplum içinde var olan durumun dile yansıma biçimidir. Tüm diller dili kullanıcıların sözcüklere yüklemiş oldukları anlamlarla ifade edilir.

2. Dil cinsiyet ayrımcılığını yaratır. Dilin var oluş sürecinde zaten bir cinsiyet ayrımcılığı olduğu varsayılır. Bir başka deyişle insanlar dili öğrenirken var olan dilsel farklılıklarla öğrenirler.

3. Dil ve toplumsal yapı arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bu teori ile dilin bir dinamik yapısı olduğu var sayılmaktadır. Toplumdan topluma kültürden kültüre yıldan yıla değişim ve gelişim içindedir. Dilin yaratmış olduğu farklılığın en önemli etkenlerinin ideoloji, kültürel değer ve gücün kimde olduğudur.

Toplumsal cinsiyet ve dilin ilişkisinin bütün görüşlerin ortak noktası bir şekilde bir ilişki içinde oldukları ve insan yaşamını etkilediği yönündedir. Bu etkileşimin günümüz teknoloji çağında ise medya yoluyla devam etmektedir.

1.6. MEDYA DİLİ VE SÖYLEMİ

Medya; toplumda iletişimi sağlayan, her türlü bilgi aktarımını sağlayan 21. yüzyılın en önemli aracıdır. Medya aracılığı ile aktarılan metinleri okuyucunun ya da dinleyicinin algılayış biçimi medya dil ilişkisini oluşturmaktadır (O'Keeffe, 2006). Medya dili, konuşulan dilin bir yansıması olarak doğmuştur fakat bir çeşit dil kullanım biçimi yaratmıştır. Başka bir deyiş ile haberi sunuş üslubu, sözcükler, sözcük grupları ya da tümcelerın dilbilgisel yapıları metni oluşturan kişiye göre farklılık göstermektedir (Yurdigöl, 2011: 14). Bu farklılık genellikle açık bir şekilde kendini belli etmemektedir. Medya içeriğini, oluşturma biçimini devletin politikası ve ona karşı olan muhalif gruplar şekillendirmektedir. Bu da medya içinde yer alan ideolojiyi oluşturmaktadır (Özerkan, 2001: 68).

Söylem ise yazılı veya sözlü olarak bir dilsel eylemde bulunma biçimidir. Söylem sadece bir kişi ile sınırlı kalmamaktadır ayrıca iki kişi arasında sürdürülen karşılıklı iletişimi de içermektedir. Bu iletişim sistematik kurallar ve gelenekleri de kapsamaktadır. Her birey dili sistematik olarak aynı kullanırken kendi tercihlerine göre farklı anlamlarla kullanmaktadırlar. Bu bağlamda söylem sadece bireyle sınırlı kalmamaktadır ayrıca güç, ideoloji, politika bağlamıyla da bağdaşmaktadır. Söylem içinde yer alan ideoloji belli bir düşüncenin, sınıfın sosyal söyleminin kodlanarak sunulmasını kapsamaktadır. Bir başka deyişle sunulan söylemin belirli bir formata sokularak iletilmesidir. Medya toplum yaşamının nasıl ifade edildiğini yansıtan bir kurumdur. Medyanın toplumsal inançlar, toplumsal değerler, toplumsal yargılar, toplumsal kimlikler ve toplumsal roller üstünde büyük etkisi vardır. Bütün bunların yansıtılması medya söylemi ile gerçekleşmektedir. Medya söylemi ile kişiler gerçekliklerini daha hızlı ve kolay yoldan iletmektedirler. Medya ile bireyler hedef kitleye kendi fikirlerini akla uygun şekilde iletmektedir. Bu fikirler örtük bir şekilde uygun bir dil kullanılarak aktarılmaktadır. Medyada yer alan bu dilsel kullanım dünyada evrensel olarak kullanılmaktadır (Karaca ve diğerleri, 2017: 138-139; Şimşek İşliyen, 2015: 483-485; Yıldırım ve Dudu, 2014: 24-25).

Medya; televizyon, radyo, gazete ve internet gibi çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Yapılan çalışmamızda medya söyleminin bir türü olan gazete haber metinleri incelenmektedir. Bir sonraki başlıkta söz konusu söylem daha kapsamlı ele alınmaktadır.

1.6.1. Gazete Haberleri Söylemi

Gazete dili dilbilimsel olarak çok geniş bir araştırma alanı içermektedir. Birden fazla alanı içinde barındırmaktadır. Bu alanların aktarımı her kesimi ilgilendiren konular hakkında ve herkesin anlayacağı bir dilde yazılmaktadır. Gazete haberleri sosyodilbilimsel olarak kendine has özellikler benimsemektedir. Her gazetenin kendine has özellikler, ideolojiler benimsemesi buna uygun dil yapısı kullanması bu durumu ispatlamaktadır. Bir ideoloji toplumsal özelliklerini yansıtırken dilin yeniden üretilmesiyle gerçekleştirmektedir. Gazetelerin genel anlamda iki ayrı işlevi bulunmaktadır (Ercan, 2016: 103).

1. Dış dünyada ve toplum içinde yaşananları kendi ideolojinin çerçevesinde sunmak;
2. Bu görüşleri sunarak okuyucuyu kendi görüşlerinin en doğru medya olduğuna ikna etmektir.

Günlük gazeteler gün içinde yer alan haberleri belli bir metin formatında bağlı oldukları ideoloji çerçevesinde haber metinlerini aktarmaktadır. Bu haber metinleri her gazetede aynı konu yer almasına rağmen farklı yönlerin üzerinde durularak sunulmaktadır. Bununla birlikte okuyucuya sunulan haber ikna yöntemi ile kabul ettirilmektedir. Haberler söylemi dört önemli unsurla oluşturulmaktadır. Bunlar:

1. Haber söylemi, gazeteciliğin günlük pratik alanıdır.
2. Haber söylemi, gazetecilerin haberi yansıtma ideolojileri ile oluşmaktadır.
3. Haber söylemi haberin içeriği ve gazeteye yansıma biçimi ülkenin siyasi şartları çerçevesinde oluşturulur.

4. Haber söylemi oluşturulurken okuyucunun daha çok tercih ettiği haberlere yer verilerek ekonomik amaç da yer alan haber türlerini oluşturmaktadır (İnal, 1996: 95-96).

İnal'ın (1996) belirttiği haber söylemlerindeki dört unsur farklı gazetelerde yer alan haberlerle ortaya çıkmaktadır. Bu unsurlar biz ve onlar ideolojik duygusunu yansıtmaktadır. Farklı ideolojilere sahip her gazete kendi ideolojisini çerçevesinde ikna etme yöntemini gütmektedir ve biz ve onlar ideolojik karşıtlığını ortaya çıkarmaktadır. Van Dijk bu ideojik durumu dört dizge ile özetlemektedir.

1. Kendi olumlu niteliklerinin ve eylemlerinin vurgulanmasıdır.
2. Ötekinin olumsuz nitelik ve eylemlerinin vurgulanmasıdır.
3. Kendi olumsuz eylem ve niteliklerinin azımsanması veya fazla üzerinde durulmamasıdır.
4. Ötekinin başarılı eylemlerinin küçümsenmesi ve gereğinden daha az dile getirilmesidir. Haber söylemlerinde karşılaşılan bu ideolojinin haberinin her türünde yer edinmektedir (Devran, 2010: 115-120; Ercan ve Dizdarcı, 2016: 103; Ercan, 2008: 551).

Yapılan çalışmamızda gazetelerde yer alan kadına karşı şiddet haberleri incelendiği için gazete haberlerinden kadına karşı şiddet haberleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmamızın ilerleyen bölümünde kadına karşı şiddet haberleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

1.6.2. Toplumsal Cinsiyet ve Medya

Medya insanların yaşamının bir parçası olarak görülmektedir ve şüphesiz toplumsal rolleri beslemede ve yön vermede önemli bir faktördür. İzleyiciler ya da okuyucular hiç farkında olmadan medya tarafından davranış kalıpları, sosyal sorunlar ve tüketim gibi birçok alanda etkilenmektedirler (Yıldırım ve Dudu, 2014: 30-31).

Medya ile toplumsal roller belirgin bir şekilde yansıtılmaktadır. Medya tarafından toplumsal rollerin pratik alanı olarak gözler önüne serilmektedir. Medya ve toplumsal roller arasında karşılıklı olarak birbirlerine geri dönme rolü vardır. Toplumsal cinsiyet rolleri medyaya yansır aynı şekilde medya da topluma geri yansır.

Reklam, dizi, çizgi-film gibi medya ürünlerinde toplumsal roller dayatılmaktadır. Medya metinlerinde erkek egemen bir kültürün baskın olduğu ifade edilmektedir. Böylece kadınların ev işlerinden sorumlu olduğu, erkeğin eve para getirdiği ve ailesinden sorumlu olduğu yansıtılmaktadır. Kadınların kendine biçilen bu rollerde erkekle fikir ayrılığına düştüğü ve kadına karşı şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Kadına karşı şiddet haberleri de internet, gazete ve televizyon haberlerinde sıklıkla yansıyan bir konu olmaktadır (Avcı ve Güdekli, 2018: 477-478).

Medya ile kadın ve erkek arasında bir ayrım olduğunu varsayılır. Medyada belli kalıpta olan kadınlar ve erkekler yansıtılmaktadır. Kadın şiddet gören taraf, erkek ise şiddet gösteren olarak ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kadına yönelik şiddet meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır (Şimşek, 2000: 13). Medyanın yapmış olduğu bu meşrulaştırma gazete haberleri ve televizyon haberlerinde yansıtılmaktadır. Gazete haberler metinleri oluştururken olayla ilgili vurgulu sözcükler kullanılıp çarpıcı başlıklar seçilip durum yansıtılmaktadır. Kadın üzerine kullanılmış olan yargılar durumu sıradanlaştırıp olağan bir hale getirmektedir. Çalışmamızda kadına karşı şiddet haberlerinin ele alındığı haber metinlerinde kullanılan yargı ifadeleri *toplumsal onay* ve *toplumsal saygı* çerçevesinde incelenmiştir.

1.6.3. Medya Söyleminde Kadına Karşı Şiddet Haberleri

Şiddet; bir kişinin kendi elinde tuttuğu gücü başka bir insanın izni olmadan zor kullanarak kendi iradelerine tabi tutulmasıdır. Şiddet sadece fiziksel gücün başkası üstünde gösterdiği yaptırım değildir aynı zamanda cinsiyet rollerinin de belirlediği normlar ile meydana gelen bir baskı türüdür. Bu baskı fiziksel güç gösterimiyle ya da psikolojik olarak meydana gelmektedir (Yıldırım ve Dudu, 2014: 24-25).

Şiddet üzerine yapılan araştırmalar şiddetin tek bir boyutta ele alınamayacak kadar geniş bir alan olduğunu vurgulamaktadır. Şiddet beş ayrı türde incelenmektedir. Bunlar:

1. Fiziksel Şiddet
2. Ekonomik Şiddet
3. Cinsel Şiddet

4. Psikolojik Şiddet

5. Simgesel Şiddet

Fiziksel şiddet, vurmak, yaralamak, zarar vermek, dövmek, itmek, tokat atmak, tekmelemek gibi davranışlarla açıklanmaktadır. Fiziksel şiddet genellikle tek şiddet türü olarak değerlendirilmektedir ve bu durum diğer şiddet türlerinin şiddet kategorisi altında değerlendirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu türden bir algı medyada da mevcuttur. Kadınlar fiziksel şiddette maruz kaldıkları durumda basına yansımaktadır (Karaca ve diğerleri, 2017: 138-139; Şimşek İşliyen, 2015: 483-485; Yıldırım ve Dudu, 2014: 24-25).

Ekonomik şiddet, güçlü konumda olan bir bireyin güçsüz konumda olan bireye karşı kendisine muhtaç hissettirerek yaptığı bir şiddet türüdür. Genellikle evin masraflarını erkeğin karşıladığı toplumlarda kadın üzerine kurulmuş olan bir şiddet türüdür.

Cinsel şiddet, bireyin izni olmadan istemediği cinsel ilişkiye sokmak ya da zorlamak, cinsel içerikli laflar söylemek, cinsellik içeren el hareketleri yapmak gibi davranışlar cinsel şiddete girmektedir. Cinsel şiddet içinde olan birey sadece yabancı bir birey yapılan cinsel davranış değildir. Evli bir kadının istemediği halde cinsel ilişkiye zorlanması cinsel şiddetin bir parçasıdır. Aile içinde yaşanan cinsel şiddet çok sık yaşanmasına rağmen medyaya yansıtılmamaktadır (Karaca ve diğerleri, 2017: 138-139; Şimşek İşliyen, 2015: 483-485; Yıldırım ve Dudu, 2014: 24-25).

Psikolojik şiddet, kişinin kendisini ifade etmesini, duygularını, hislerini dile getirmesini engellemek, alay etmek, duygusal sömürü yapmak gibi durumları kapsamaktadır. Bu nedenlerle bireyin kendini güçsüz, zayıf, aciz hissetmesine yol açmaktadır. Aslında yapılan bütün şiddet türleri psikolojik şiddetin içine girmektedir.

Simgesel şiddet ise gizli bir şekilde meydana gelmektedir. Toplumsal alan içinde kadının sınırlarını belirleyerek bulunduğu alan içinde kadın olduğu vurgulanarak yapılan bir şiddet türüdür. Genellikle medyada yer alan ‘fabrikadaki kadın işçi’, ‘ meclisteki kadın sayısı’ gibi haber başlıkları ile kadının o ortamda bulunması anormal olarak değerlendirilmektedir. Bir başka deyişle belli bir saatten sonra kadının dışarda bulunması başına bir şey gelmesini hak ettiği düşüncesi simgesel

şiddetin altına girmektedir (Karaca ve diğerleri, 2017: 138-139; Şimşek İşliyen, 2015: 483-485; Yıldırım ve Dudu, 2014: 24-25).

Yaptığımız bu çalışmada elde ettiğimiz şiddet haberleri şiddet türlerine göre de incelenmektedir. Günlük gazetelerde yer alan kadına karşı şiddet en çok hangi tür şiddet olarak ve gazetelerde hangi şiddet türünün haber niteliği olarak verildiği incelenmiştir. Bütün bu şiddet davranışları üç ayrı grupta ele alınmaktadır:

1. Kendine yönelik şiddet
2. Kişilerarası şiddet
3. Toplu şiddet

Bu şiddet davranışlarından kişilerarası şiddet ve toplu şiddet kadına yönelik yapılan en çok şiddet davranışlarıdır. Bu şiddet davranışları her toplumda bulunmaktadır. Özellikle ata erkil olan toplumlarda kadına üzerine kurulan baskı ile bu şiddet davranışları meydana gelmektedir. Kadınlar üstünde kurulan bu şiddet baskısı kendine yönelik şiddete de yol açmaktadır (Karaca ve diğerleri, 2017: 138).

Kadına yönelik meydana gelen bu şiddet Türkiye’de de önemli bir sorun olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye’de kadınların % 36’sı fiziksel şiddete, %12’si cinsel şiddete ve %38 ise iki şiddet türüne de maruz kalmaktadır (Karaca ve diğerleri, 2017: 139; Yanık ve diğerleri, 2014: 104).

Medyada kadının yeri uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Genellikle medyanın cinsiyetçi söylemi, eşitsizlik ve erkek iktidarı üzerine ifadelere yer verilmiştir. Ortaya konulan araştırmalar ile kadının ikinci plana atıldığı, şiddet gördüğü, medyada pasif kadın olarak yansıtıldığı saptanmıştır. Butler ve Paisley (aktaran Tanrıöver, 2012: 157) medyada kadın temsilleri üzerine yaptıkları çalışmada cinsiyetçi bir ölçek oluşturmuş ve bunu beş grup ile açıklamış. Bu sınıflama:

1. Aptal, seksi veya kurban rolünde kadın
2. Eş, anne rolünde kadın
3. Geleneksel ev kadını rolünde kadın

4. Erkeklerle eşit kadın

5. Standart olmayan kadın modeli

Bütün medyada bu beş kadın rolü kullanılırken özellikle inceleme alanı olan gazete haberlerinde kadının en fazla birinci rolde sunulduğu saptanmış. Magazin ve sanat bölümleri aptal, başarılı, seksi kadın rolünü; haber kaynaklı bölümler ise kurban kadın rolüne öncelik vermiştir (Aydın ve diğerleri, 2016: 65-66).

Türkiye’de medyada gelen bu şiddet unsuru neredeyse her gün medyada birçok farklı tür ile karşımıza çıkmaktadır. Gazete ve televizyon haberleri de şiddet unsuruna çok fazla yer vermektedir. Yaptığımız çalışma ile sadece gazete haberlerinde yer alan kadına karşı şiddeti ele aldığımız için bundan sonraki kısımlarda gazetede kadına karşı şiddet haberleri ile sınırlamaktayız. Gazetelere şiddet içerikli haberlere o kadar fazla yer verilmektedir ki ‘üçüncü sayfa haberleri’ diye yer almaktadır. Bu haberler kadına karşı yapılmış olan fiziksel şiddeti ve cinsel şiddeti içermektedir. Bu yapılan haber ile kadına belirli adlandırmalar yapılmaktadır. Sunulan haberin dikkat önünü arttırmak amacıyla dramatikleştirilmeye çalışılmaktadır ve şiddet ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Kullanılan dilsel yapı ile kadının durumu ‘mağdur’ olarak ifade edilmektedir. Bu durumun en büyük kanıtı ise fail hakkında bilgi vermeyip kadının yaşı, mesleği, durumu hakkında bilgi verilerek mağdurluğu arttırmaktadır. Bununla birlikte kadının en kötü halleri medyaya taşınmaktadır. Kadına yönelik yapılan bu şiddetin gazete yer alırken dil kullanımı ve sunulan fotoğraflar o gazetenin kadına yönelik bakış açısını içermektedir. Gazetede haberi aktaran kişinin odaklandığı nokta ve yansıttığı durum önemli bir anlama bürünmektedir. Bu durumda hedef kitlenin daha çok ilgisine çekecek yönde ticari bir kar amacı gütmektedir. Yıldırım ve Dudu (2014) yaptığı bir araştırmada farklı türden gazeteler kadına karşı şiddet haberlerinin yansıtılırken olayın sıradanlaştırıldığı ve ata erkil yapının baskınlığı vurgulanmıştır. Yapılan bu çalışmada günlük gazetelerde kadına karşı şiddet haberlerinde kullanılan dilsel yapılar incelenmiştir. Altı farklı gazetede dil kullanımının nasıl yansıtıldığı DK’nin yargı alt başlığı çerçevesinde ilerleyen bölümlerde açıklanmıştır (Şimşek İşliyen, 2015: 483- 485).

1.7. TÜRKÇEDE MEDYADA KADINA YÖNELİK ŞİDDET HABERLERİ ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALAR

Türkçede medyada kadına yönelik şiddet haberleri disiplinler arası bir çalışma alanı olmaktadır. Kadına karşı şiddet haberleri çok farklı yönlerden ele alınmaktadır. Yapılmış olan çalışmalardan bunlardır: Ercan (2012), Şimşek İşliyen (2015) ve Aydın, Kocagazıoğlu, Arda ve Gölge (2016).

Ercan'ın (2012) 'Medyada Kadına Şiddet' başlıklı çalışmasında günlük gazetelerde yer alan kadına karşı şiddet haberleri DK'nin Tutum dizgesi çerçevesinde iki alt başlıkla incelenmiştir. Bu başlıklar “şiddet mağduru kadın” ve “kadına şiddet uygulayan erkek”. Bulgular sonucunda ‘şiddet mağduru kadınların’ olumlu duygulanım ve “kadına şiddet uygulayan erkeklerin” olumsuz yargı ve olumsuz duygulanım içeren dilsel kaynaklar aracılığıyla betimlendiğini göstermiştir. Böylece medyanın kadına şiddete tutumunun şiddet gören kadının yanında olduğunu, diğer bir ifade ile kadına karşı pozitif bir ayrımcılık olduğunu göstermiştir.

Şiddet İşliyen (2015) tarafından ‘Şiddet Haberlerinde Mağdur Kadın Miti Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme: Habertürk Gazetesi Ş.E. Cinayeti Örneği’ adlı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada medyada yer alan kadına karşı şiddet haberlerinde kadınların sadece ‘mağdur kadın’ miti üzerinden yansıtıldığı üzerinde durulmuştur. Çalışmayı 7 Ekim 2011 tarihinde yayınlanan Habertürk gazetesi Ş.E. cinayeti haberi örneklem alınarak göstergebilimsel bir çalışma yapılmış. Bu haberin örneklem alınmasının sebebi yayınladığı süre zarfında çok fazla ses getirmesi ve uzun süre gündemde kalmasıdır. Çalışmada Saussure temel alınarak fotoğrafın anlamsal kodları yorumlanmış. Elde edilen sonuçlarda bu tür haberler belirli kodlarla verilerek sıradanlaştırılmaya çalışılmakta, kadına karşı cinsiyetçi bakış net bir şekilde ortaya konulmuş. Yer alan fotoğrafta sadece kadın imgesinin yer alması zayıflığı ile kodlanmış, erkek ise güçlü bir imge olarak yer almış. Elde edilen bütün verilen sonucunda kadının mağdur miti üzerinde kurgulandığı belirlenmiştir.

Aydın ve diğerleri (2016) tarafından ‘Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Ele Alış Biçimlerinin Karşılaştırma’ adlı makale yazılmıştır. Çalışmanın amacı, farklı politik görüşlere sahip gazetelerin kadına karşı şiddet haberlerini nasıl ele aldıklarını karşılaştırmaktır. 2014 yılında ait muhafazakar grubunu temsilen Yeni

Şafak gazetesi, sol görüşü temsilen Birgün gazetesi ve geniş bir okuyucu kitlesine sahip olan Hürriyet gazetesinin bir yıllık kadına karşı şiddet haberleri derlenmiş. Bir yıl içinde Yeni Şafak gazetesinde 41, Birgün gazetesinde 117 ve Hürriyet gazetesinde 219 haber olduğu belirlenmiş. Hürriyet gazetesinde yer alan haber sayısının çok fazla olması, mağdur ve olay hakkında detaylı bilgi vermesi olaya karşı duyarlılığını göstermektedir. Yeni Şafak gazetesinde verilen 41 haberin öyküleştirilerek verilmesi konunun yeterince önemsenmediği ile ilişkilendirilmiş. Birgün gazetesinin olması gerektiği biçimde olduğu saptanmış. Haber içinde yer alan görseller, mağdur hakkındaki bilgiler, olay ayrıntısı konunun hassasiyetine uygun olarak verilmiş. Medyada yer alan kadına karşı şiddet haberleri gazetelere göre ciddi boyutta değişiklik gösterdiği saptanmış ve bu durumun toplum üzerinde olağan bir olay olarak karşılanmaya başladığı belirtilmiştir. Bu nedenle basın kuruluşların kadına karşı şiddet olaylarında farkındalık kazanmaları için ek eğitimler planlanması önerilmektedir.

Türkiye’de kadın karşı şiddet haberlerinde yapılan bütün çalışmaların sonuçları benzer şekilde sonuçlanmıştır. Gazeteler yer verdikleri bu haberleri farklı bakış açılarıyla yansıtmaktadır. İncelenen verilerin ortak noktası ‘mağdur kadın’ imgesi olarak gözlenmiştir. Yapılan bu çalışma bu imgenin devam edip etmediğine yönelik bir çalışma olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

VERİ TABANI VE YÖNTEM

2.1. VERİ TABANI

Çalışmamızın veri tabanı altı adet günlük gazetede kadına karşı şiddet haberlerini kullandıkları dil cinsiyet ideolojisi ve DİD yaklaşımının geliştirdiği DK'nin Tutum alt başlığından Yargı açısından yorumlanmıştır. Veri tabanı oluşturulurken Türkiye'de altı adet yüksek baskı sayılı gazeteler tercih edilmiştir. Çalışmanın veri tabanı gazetelerin ideolojik yapıları dikkate alınmadan sadece baskı sayılarına göre oluşturulmuştur. Veri tabanı toplanmaya başlamadan 16.07.2018 ve 22.07.2018 tarihleri arasındaki baskı sayısı oranına bakılarak gazeteler seçilmiştir. Toplam altı gazete çalışmanın evreninin temsil etmektedir. Hürriyet gazetesi 287.430, Sözcü gazetesi 281.944, Milliyet gazetesi 129.082, Yeni Şafak gazetesi 111.485, Milat gazetesi 50.650 ve Cumhuriyet gazetesi 38.158 haftalık baskı sayısına sahiptir.

Seçilen bu gazeteler 18.07.2018 ve 17.08.2018 tarihleri arasından günlük olarak incelenmiştir. Her bir gazetede bulunan kadına karşı yazılmış olan her türlü şiddet haberi gazete güpürü olarak toplanmıştır. Bir aylık süre içerisinde toplam 156 haber elde edilmiştir. Bu haberlerin dağılımı gazetelere göre önemli bir farklılık göstermiştir. Aşağıdaki tabloda bir aylık süre içerisinde gazetelerin haber sayısı verilmektedir.

Tablo 3: Tarihlerle Göre Toplanan Haber Sayıları

Tarih	Haber Sayısı
18.07.2018	11
19.07.2018	3
20.07.2018	11
21.07.2018	13
22.07.2018	6
23.07.2018	4
24.07.2018	4
25.07.2018	6
26.07.2018	2
27.07.2018	4
28.07.2018	5
29.07.2018	2
30.07.2018	3
31.07.2018	10
01.08.2018	1

02.08.2018	3
03.08.2018	4
04.08.2018	6
05.08.2018	4
06.08.2018	2
07.08.2018	13
08.08.2018	12
09.08.2018	9
10.08.2018	5
11.08.2018	6
12.08.2018	0
13.08.2018	4
14.08.2018	0
15.08.2018	1
16.08.2018	0
17.08.2018	1
TOPLAM	156

Yukarıda verilen gazetelerin haber sayılarını göz önünde bulundurduğumuz zaman kadına karşı şiddet haberlerinin bazı tarihlerde fazla yer verildiği bazen az yer verildiği saptanmıştır. Kadına karşı yapılan şiddet türleri kuramsal çerçevede açıklandığı gibi beş ayrı türde şiddet türü olarak yer alınmaktadır. Çalışmanın bulgular bölümünde açıklanmaktadır.

2.2. Yöntem

Çalışmamızda kadına karşı şiddet haberlerinde *Yargın*'ın nasıl kodlandığını ortaya çıkarmak amacıyla belirlenen veri tabanı Hürriyet, Sözcü, Milliyet, Cumhuriyet, Yeni Şafak ve Milat gazetelerinde 18 Temmuz 2018 ve 10 Ağustos 2018 tarihleri arasında kadına karşı şiddet haberi toplanmıştır. Toplam 156 adet bulgu elde edilmiştir. Elde edilen Yargı ifadeleri italik olarak belirtilmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde hem nicel hem de nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile saptanan probleme güvenilir çözümler sunmak amacıyla, planlı ve sistemli olarak verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasıdır. Bu yöntem ile anlam ve olguların hangi şekilde hangi sıklıkla kullanıldığını kapsamaktadır. Nicel araştırma yöntemi ise veri tabanının elde edilen bulguların istatistiksel olarak değerlendirilip çözümlenmesidir. Nicel araştırma ile araştırma evreninin araştırma konusu hakkındaki fikrinin yönü sorgulanmaktadır. Bir araştırma hem nicel hem de nitel araştırma yönteminden oluşması karma yöntem olduğunu göstermektedir. Karma yöntem ile açık uçlu sorular ile nitel yöntem

uygulanarak elde edilen sayısal veriler de nicel yöntemle başvurulmuş çalışmada daha fazla anlamlandırılmaktadır (Creswell, 2014: 30-37). Bu çalışmada gazetelerde yer alan kadına karşı şiddet haberlerinde Yargı ifadeleri nitel araştırma yöntemi ile belirlenmiştir ve elde edilen yargı ifadelerinin sayısal verileri ile nicel araştırma yöntemi çalışmaya dahil edilerek karma yöntem uygulanmıştır.

Kadına karşı şiddet haberlerinde yargı ifadelerinin incelendiği bu çalışmada yargının alt ulamlarından toplumsal saygınlık ve toplumsal onay ulamlarının kullanım oranlarında fark olup olmadığı belirlemek için istatistiksel analizler için 'Minitap 17 İstatistiksel Paket' programı kullanılmıştır. Toplumsal onay ve toplumsal saygınlığın alt ulamlarında fark olup olmadığı ve olumlu-olumsuz yargıların kullanım oranlarını saptamak için 'Ki-Kare Testi' uygulanmıştır. Testlerde anlamlılık değeri $\alpha=0.05$ olarak ele alınmıştır. Test sonucunda bulunan 'p' değeri (anlamlılık değeri) $\alpha=0.05$ 'ten küçük ise oranların anlamlı bir farklılık olarak ele alınmıştır. 'p' değeri (anlamlılık değeri) $\alpha=0.05$ 'ten büyük olduğu durumlarda yargı ulamları arasında bağlantı ilişkisi değildir olarak ele alınmıştır.

Elde edilen bulgulara istatistiksel analiz ayrı ayrı yapılmıştır. Toplumsal saygınlık açısından alt ulamlarının oranları karşılaştırılmıştır. Daha sonra toplumsal saygınlık açısından olumlu-olumsuz yargıların kullanım oranlarının farklı olup olmadığı ve toplumsal saygınlık alt ulam türünün olumlu-olumsuz yargıyı etkileyip etkilemediği analiz edilmiştir. Aynı şekilde toplumsal onay açısından alt ulamlarının oranları karşılaştırılmıştır. Sonrasında toplumsal onay açısından olumlu-olumsuz yargıların kullanım oranlarının farklı olup olmadığı ve toplumsal onay alt ulam türünün olumlu-olumsuz yargıyı etkileyip etkilemediği analiz edilmiştir. Yapılan bu analizler çalışmanın bulgular bölümünde sayısal verilerle açıklanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. BULGULAR VE TARTIŞMA

Veri Tabanı ve Yöntem bölümünde sunulduğu gibi, çalışmamız kapsamında Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet, Milliyet, Yeni Şafak ve Milat gazetelerinde 18.07.2018 ve 17.08.2018 tarihleri arasında kadına karşı şiddet haberleri incelenmiştir. İncelenen haberler şiddet türlerine ve DK'nin *Tutum* alt başlığının bir alt ulamı olan 'Yargı'ya göre incelenmiştir. Elde edilen bulgular ilk olarak şiddet türlerine göre açıklanmaktadır.

Birinci araştırma sorumuz kapsamında kadınların karşı şiddet haberlerinde hangi şiddet türü ile medyada daha çok temsil edildiği incelenmiştir. Tablo 4'te verildiği gibi, bulgularımız sırasıyla aşağıda verilen şiddet türlerinin yoğunlukla yer aldığını göstermektedir:

1. Fiziksel Şiddet: Medyada yer alan kadına karşı yapılmış olan dayak, zarar verme, dövme, ölüm ve yaralama gibi şiddetlerdir. İncelenen haberlerde en fazla yer alan fiziksel şiddet haberleridir. İncelenen gazete haberlerinde fiziksel ölüm ile sonuçlanan ve fiziksel yaralama olarak haber metinlerine yansımaktadır.

2. Ekonomik Şiddet: Kadına ekonomik güç üzerinden yapılmış olan şiddet türüdür. Medyaya yer almayan bir şiddet türü olduğu saptanmıştır.

3. Cinsel Şiddet: Kadının bedeni üzerinden kendi isteği dışında cinsel ilişkiye zorlanmasıdır. Yapılan bu cinsel ilişkinin tanınmayan bir kimse tarafından yapılması medyada fazlasıyla yer almaktadır. Fiziksel şiddete eş değer şekilde haberlere yansımaktadır. Aile içinde tanınan biri tarafından yapılan cinsel zorlama ise tanınmayan birine kıyasla daha az medya haberlerinde yer aldığı saptanmıştır. Eşin yapmış olduğu cinsel şiddet neredeyse yer almamaktadır.

4. Psikolojik Şiddet: Kadının kendisinin her yönden güçsüz, aciz veya muhtaç hissettirme yolu ile yapılan şiddet türüne sadece bir haberde rastlanmıştır.

5. Simgesel Şiddet: Kadının toplumsal hayattaki yerinin gizil bir şekilde çizen şiddet türüdür. Günlük gazetelerde yer almadığı saptanmıştır.

Bir ay boyunca incelenen günlük gazetelerde yer alan şiddet haberleri

genellikle fiziksel şiddet ve cinsel şiddet haberlerinden oluşmaktadır. Bu haberlerin yanı sıra bir haberde psikolojik şiddet haberi saptanmıştır. Fiziksel şiddetin büyük bir sonucu ölümle sonuçlanmaktadır ya da bıçaklama, yaralama ve darp etme gibi şiddeti içermektedir. Cinsel şiddet haberleri ise tecavüz ya da taciz haberlerini içermektedir.

Şiddet haberlerinin yanı sıra çok sayıda olmasıyla beraber kayıp kadın haberlerine de rastlanmıştır. Kayıp kadın haberi de ayrı bir inceleme alanı olarak başka bir çalışma olarak inceleme alanı olabilir. İncelen şiddet türleri aşağıda sıklık olarak verilmektedir.

Tablo 4: Şiddet Türlerine Göre Haber Dağılımları

Gazeteler	Şiddet Türleri				
	Fiziksel Şiddet		Cinsel Şiddet	Kayıp	Psikolojik Şiddet
	Yaralanma	Ölüm			
Sözcü	12	21	4	2	-
Hürriyet	9	13	11	2	-
Milliyet	4	14	4	-	-
Cumhuriyet	16	17	11	-	1
Yeni Şafak	3	7	-	-	-
Milat	3	2	-	-	-
Toplam	47	74	30	4	1

Tablo (4)'te yer alan şiddet türlerine göre kadına karşı şiddet haberinde en fazla fiziksel şiddet türü haberler verilmektedir. Fiziksel şiddet türlerin içinde ölümle sonuçlanan haberlere daha fazla yer verildiği saptanmıştır. İncelenen haberler içerisinde simgesel şiddete hiç yer verilmediği dikkat çekmiştir.

İkinci ve üçüncü araştırma sorularımız kapsamında Yargının toplumsal onay ve toplumsal saygınlık ulamları ve alt ulamları hangi dilsel kaynaklarla kodlandığı, hangi türün daha yoğun kullanıldığı ve Yargı ulamları ve alt ulamlarında olumlu mu yoksa olumsuz yargılar mı daha sık kullanıldığı incelenmiştir. İncelenen araştırma soruları ilerleyen bölümlerde açıklanmaktadır.

3.1.1.Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Saygınlık

Toplumsal Saygınlık ifadeleri bir toplum içinde yer alan yazılı olmayan ama toplumsal olarak değerlere sahip olan bir yargı türüdür. Toplumsal saygınlık ifadeleri kendi içinde üç ayrı alt başlığı vardır. Bunlar: *normallik*, *yeterlilik* ve *kararlılıktır*. Toplum içinde yer alan davranışların etik değerler taşıması olumlu normallik; etik değerler taşınamaması ise olumsuz normalliktir. Toplum içinde kişilerin yetenek, zeka, eğitim, etkinlik gibi durumlarına bakıldığı zaman yeterliliğini ya da yetersizliğini ifade etmek için kullanılır. Yeterlilik olumlu yeterlilik olarak ifade edilirken yetersizlik olumsuz yeterlilik olarak ifade edilir. Kararlılık ise kişinin güvenilirliğine yönelik olumlu veya olumsuz değerlendirmedir. Aşağıdaki tümcelerde incelen gazete haberlerinde yer alan toplumsal saygınlığa ilişkin örneklerle yer verilmektedir.

(1) ‘*İddiaya göre, 2 çocuk annesi Süreyya C. evlerinin balkonunun 4’üncü katından atladı.*

18.07.2018, Hürriyet

(2) ‘*Çanakkale’nin Çan ilçesinde 4 Temmuz tarihinde ortadan kaybolan 22 yaşındaki zihinsel engelli G.U. adlı kıza Bursa’nın İnegöl ilçesinde barakada tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alınan 9 kişi mahkemeye sevk edildi.*

18.07.2018, Hürriyet

(3) ‘*İddiaya göre, 2 çocuk annesi Süreyya C. 4’üncü kattaki evlerinin balkonunun atladı.*

18.07.2018, Milliyet

(4) ‘*Çanakkale’nin Çan ilçesinde 4 Temmuz tarihinde ortadan kaybolan 22 yaşındaki zihinsel engelli G.U. adlı kıza Bursa’nın İnegöl ilçesinde barakada tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alınan 9 kişi mahkemeye sevk edildi.*

18.07.2018, Cumhuriyet

(5) ‘*Annelerin ölümünden habersiz, çocukların evlerinin önünde beklemeleri yürek burktu.*

21.07.2018, Hürriyet

(6) ‘Cenazede Sarıgül Hamaratın kardeşleri ve yakınlarının feryatları *yürek dağladı.*’

08.08.2018, Hürriyet

(7) ‘Yaşanan olay sırasında kadın *şoka girdi.*’

09.08.2018, Cumhuriyet

(8) ‘Nuriye Yasak’ı yaralayarak başına kazmayla vurarak öldürdüğü *iddiasıyla* tutuklandı.’

10.08.2018, Cumhuriyet

(9) ‘Stajyer avukat suratını ısırdığını *ileri sürdü.*’

11.08.2018, Cumhuriyet

Örnek (1-9)’da italik olarak belirtilen dilsel kaynaklarda *olumlu normalliğe* ilişkin dilsel kaynaklar kullanılmaktadır. İfadeler toplumsal açıdan ahlaki değerler taşıdığı olumlu normallik ile açıklamaktadır. Olumlu normallik ifadeleri genellikle ‘iddiaya göre, yürek burktu, yürek dağladı, şoka girdi, ileri sürdü’ gibi ifadelerle yapılmıştır. Dokuz olumlu normallik ifadeleri Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazetesinde yer almaktadır. Olumlu normallik ifadelerini en çok Hürriyet ve Cumhuriyet gazetesinde yer almaktadır. Aşağıdaki örneklerde ise olumlu normalliğin tam tersi bir dilsel kullanım yer almaktadır.

(10) ‘Kaldığı cezaevinden izinli çıkan Onur C. (34) ile eşi Süreyya C. arasında *bilinmeyen bir nedenden* tartışma çıktı.’

18.07.2018, Hürriyet

(11) ‘Cezaevinden izinli çıkan Onur C. (34) ile eşi Süreyya C. arasında *bilinmeyen bir nedenden* tartışma çıktı.’

18.07.2018, Milliyet

(12) ‘İddiaya göre, Ayşe Kurt (23) ile *dini nikahlı* birlikte yaşadığı İ.Ç. ile Esentepe Mahallesiindeki evlerinde dün akşam *henüz bilinmeyen bir nedenle* tartışma çıktı.’

19.07.2018, Cumhuriyet

(13) ‘Yaşadığı *dehşet dolu dakikaların* etkisinden uzun süre kurtulamayan Öztürk ...’

22.07.2018, Hürriyet

(14) ‘Ankara’da *dehşet* meydana geldi.’

23.07.2018, Cumhuriyet

(15) ‘5 gündür kızların haber alamayan aile *perişan* oldu.’

25.07.2018, Hürriyet

(16) ‘.....dün eve geldiğinde *bilinmeyen bir nedenle* eşi’

25.07.2018, Sözcü

(17) ‘Eve gelen anne kızının yazdığı notla *şok* oldu.’

25.07.2018, Sözcü

(18) ‘Kanlının ifadesi *kan dondurdu*.’

25.07.2018, Cumhuriyet

(19) ‘Ankara’da *feci kaza* can aldı.’

27.07.2018, Sözcü

(20) ‘Bir diğer *vahşet* İstanbul’da meydana geldi.’

28.07.2018, Sözcü

(21) ‘E. Ç, D. Ş.’yi defalarca *canice* bıçakladı.’

29.07.2018, Milliyet

(22) ‘Mahkeme Emrullah Bingöl’ü annesi Hatice Öztürk’ü *canavarca bir hisle* öldürdü.’

04.08.2018, Hürriyet

(23) ‘İstanbul Sultangazi’de 25 Haziran’da yaşana *garip olayda* iki evli olan’

04.08.2018, Sözcü

(24) ‘Gülsün T.’nin *acı haberini* alan ailesi sinir krizi geçirdi.’

05.08.2018, Sözcü

(25) ‘Direğin altında elindeki bıçağı *acımazsızca kadına saplayan* K. K. Kendini de yaraladı.’

06.08.2018, Hürriyet

(26) ‘Zanlıların öldürme şekli *kan dondurdu.*’

06.08.2018, Yeni Şafak

(27) ‘Dolmuşta sigara içen bir çifti uyardığı için *acımazsızca tartaklandı.*’

07.08.2018, Cumhuriyet

(28) ‘Ezidi kadınların *yaşadıkları tüyler ürpertiyor.*’

07.08.2018, Cumhuriyet

(29) ‘*Acı haber* üzerine Aydın’ın eşi Samet Aydın ve yakınları sinir krizi geçirdi.’

07.08.2018, Hürriyet

(30) ‘*Acı haber* üzerine Selen Aydın’ın eşi ve yakınları sinir krizi geçirdi.’

07.08.2018, Sözcü

(31) ‘*Acı haber* üzerine Aydın’ın eşi Samet Aydın ve yakınları sinir krizi geçirdi.’

07.08.2018, Yeni Şafak

(32) ‘Avcılarda geçen ay eşini ve kayınvalidesini *canice öldüren* zanlı tutuklandı.’

08.08.2018, Cumhuriyet

(33) ‘Çocuğun gözü önünde yaşanan *dehşet verici olay* saniye saniye görüntülendi.’

08.08.2018, Cumhuriyet

(34) ‘*Korkunç olay* İstanbul’da ailesinin evlenmesine razı olmayınca babasını bıçakladı.’

08.08.2018, Milliyet

(35) ‘*Esrarengiz olay* otopsinin ardından netlik kazanacak.’

08.08.2018, Milliyet

(36) ‘Teyzesinin kafasına kazmayla vurarak *vahşice öldürdü*.’

09.08.2018, Yeni Şafak

(37) ‘Ümraniye’de boşandığı eşiyle sokakta karşılaşan Nazlı E. *dehşeti* yaşadı.’

09.08.2018, Yeni Şafak

(38) ‘Cinnet geçiren adam *canice* eşini ve kızını öldürdü.’

11.08.2018, Cumhuriyet

(39) ‘Yaşanan *korkunç olayın* ardından aile üyelerinin cesetleri eve sonradan gelenler tarafından bulundu.’

11.08.2018, Milliyet

(40) ‘Yaşanan *korkunç olayın* ardından aile üyelerinin cesetleri eve sonradan gelen ve elin oğlu olan A.I. buldu.’

11.08.2018, Sözcü

(41) ‘Rusya’da *yürek parçalayan* bir aile dramı yaşandı.’

13.08.2018, Cumhuriyet

(42) ‘Rusya’da *yürek parçalayan* bir aile dramı yaşandı.’

13.08.2018, Milliyet

(43) ‘Rusya’da *yürek parçalayan* bir aile dramı yaşandı.’

13.08.2018, Sözcü

Örnek (10-43) örneklerinde *olumsuz normallik* ifadeleri ahlaki değer açısından etik olmayan bir anlam içermektedir. İncelenen veri tabanında otuz dört adet olumsuz normallik ifadesi bulunmuştur. Bu ifadeler genellikle ‘bilinmeyen bir neden, dehşet, vahşet, kan dondurdu, feci, canice, acı haber, esrarengiz olay, korkunç olay, yürek parçalayan’ gibi ifadelerle anlatılmıştır. Olumsuz normallik ifadeleri genellikle olayın trajik olması üzerine yazılan yargı ifadelerini ya da olayı gerçekleştiren kişiye yönelik kullanılan betimlemelerle yargı ifadeleri yapılmıştır. İncelenen örneklerin gazete dağılımları şunlardır: Dokuz örnek tümce Cumhuriyet gazetesinden ve Sözcü gazetesinde yer almaktadır. Daha sonra yedi örnek tümce Hürriyet gazetesi, beş örnek tümce Milliyet gazetesi ve dört örnek tümce ise Yeni Şafak gazetesinde yer almaktadır. Olumsuz normallik yargıları Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeler ile bu iki gazetenin haber içine daha çok yargı ifadesi kattığını varsayabiliriz.

Toplumsal Saygınlık Yargısının bir diğer ulamı *yeterlilik*dir. Yeterlik ifadeleri toplum içinde kişilerin yeterli düzeyde ya da yetersiz düzeyde oldukları yargılar ile kodlanmaktadır. Bu yargılar *olumlu yeterlilik* ve *olumsuz yeterlilik* ile açıklanmaktadır. Aşağıda verilen örnek (44-94) bu yargının olumlu ve olumsuz alt ulamlarını oluşturmaktadır.

(44) ‘*Genç kadın*, olay yerinde can verdi.’

18.07.2018, Sözcü

(45) ‘İkinci çocuğuna 7 aylık hamile olan *genç kadın* önceki gün.....’

20.07.2018, Milliyet

(46) ‘İ. Ç. Tarafından dövülen *genç kadın* kaldırıldığı hastanede can verdi.’

20.07.2018, Yeni Şafak

(47) ‘*Genç kız*, cinsel istismar sırasında babasının aldığı ses kaydını da delil olarak mahkemeye sundu.’

21.07.2018, Hürriyet

(48) ‘Tanımadığı biri ile karşılaşınca yaşlı kadın, *gence* evinde ne aradığını sordu.’

21.07.2018, Milat

(49) ‘*Kadın doktor* ne yapacağını şaşırdı.’

21.07.2018, Cumhuriyet

(50) ‘M. A. Kardeşine silah çekti, *olan genç yengesine* oldu.’

22.07.2018, Milat

(51) ‘*Genç kadına* parke taşıyla saldırdı.’

27.07.2018, Sözcü

(52) ‘Polislerin ve yakın akrabaların aradığı *genç kız* Sevgi Evinde bulundu.’

27.07.2018, Sözcü

(53) ‘..... av tüfeği ile ateş ettiği, *genç kadının* saldırıdan yara almadığı’

31.07.2018, Hürriyet

(54) ‘*Genç kadının* cesedi ihbar üzerine gelen sağlık ekipleri’

31.07.2018, Milliyet

(55) ‘*Genç kadının* cansız bedeni eve gelen arkadaşları tarafından bulundu.’

31.07.2018, Sözcü

(56) ‘Sağlık görevlileri *genç kadının* öldüğünü belirledi.’

31.07.2018, Sözcü

(57) ‘*Genç kadın* eşine açtığı davandan vaz geçti.’

02.08.2018, Cumhuriyet

(58) ‘*Genç kadın* yaklaşık 30 metreden düştü.’

02.08.2018, Hürriyet

(59) ‘Olayla ilgili *genç kadının* yanındaki 3 kişi gözaltına alındı.’

04.08.2018, Cumhuriyet

(60) ‘İddianameye göre şantaj videoları ve resimlerin ailesine ulaşmaması için *genç kadın* 26 Şubat gecesi Üsküdar’da bulunduğu A. O. K’nin arabasına bindi.’

05.08.2018, Hürriyet

(61) ‘*Genç kadının* düştüğünü görenler sağlık ve polis ekiplerine haber verdiler.’

07.08.2018, Hürriyet

(62) ‘*Genç kadın* hastaneye kaldırıldı ve yaşamını yitirdi.’

07.08.2018, Sözcü

(63) ‘Tekirdağ’ın Çerkezköy ilçesinde 6’ncı kattan düşen *genç kadın* tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadı.’

07.08.2018, Yeni Şafak

(64) ‘*Genç kadının* eşi Samet Aydın’ın ifadesi alındı.’

08.08.2018, Hürriyet

(65) ‘M. Y. Adlı *genç kızın* yağma suçundan 10 yıla kadar hapsi isteniyor.’

08.08.2018, Sözcü

(66) ‘*Genç kızın* babası Suat Koçaş, saldırganın serbest kalmasına tepki gösterdi.’

10.08.2018, Hürriyet

(67) ‘*Genç kızın* babası Suat Koçaş, saldırganın serbest kalmasına tepki gösterdi.’

10.08.2018, Sözcü

Örnek (44-67) italik olarak belirtilen dilsel kaynaklar *Olumlu Yeterlilik* yargısını ifade etmektedir. Olumlu yeterlilik ifadeleri incelenen gazetelerde yirmi dört örnek ile karşımıza çıkmaktadır. Bu yargılar neredeyse bütün gazetelerde aynı ifade ile belirtilmiştir. Olumlu yeterlilik ‘genç kadın, genç kız, kadın doktor’ gibi kelimelerle kodlanmıştır. Bu ifadeler olaydan etkilenen kişiye yönelik olumlu yeterlilik ifadeleridir. Genellikle olaydan etkilenen kişinin yaşına yönelik kullanılmış olan betimleme tarzı ile ifade edilmiştir. Yer alan gazete haberleri şunlardır: Sekiz haber ifadesi Sözcü gazetesi, dört örnek tümce Cumhuriyet gazetesi ve altı örnek ifade Hürriyet gazetesi. Daha sonra iki örnek Milliyet gazetesi, Yeni Şafak gazetesi ve Milat gazetesinden oluşmaktadır. İncelenen haberler ile olumlu yeterlilik ifadesi en fazla Sözcü gazetesinde yer almaktadır. Aşağıdaki örnekler de olumsuz yeterlilik ifadelerini oluşturmaktadır.

(68) ‘Çanakkale’nin Çan ilçesinde 4 Temmuz tarihinde ortadan kaybolan 22 yaşındaki *zihinsel engelli* G. U. Adlı kıza Bursa’nın İnegöl ilçesinde barakada tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alınan 9 kişi mahkemeye sevk edildi.’

18.07.2018, Hürriyet

(69) ‘Çanakkale’nin Çan ilçesinde 4 Temmuz tarihinde ortadan kaybolan 22 yaşındaki *zihinsel engelli* G.U. adlı kıza Bursa’nın İnegöl ilçesinde barakada tecavüz ettiği iddiasıyla gözaltına alınan 9 kişi mahkemeye sevk edildi.’

18.07.2018, Cumhuriyet

(70) ‘Kayseri’de *psikolojik tedavi gören* 41 yaşındaki H. G, 72 yaşındaki annesi G. G. İle tartıştı.’

19.07.2018, Sözcü

(71) ‘*Uyuşturucu madde kullandığı* ileri sürülen Metehan’

19.07.2018, Cumhuriyet

(72) ‘Burada tanımadığı bir şahısla karşılaşan *yaşlı kadın*, gence evinde ne aradığını sordu.’

20.07.2018, Cumhuriyet

(73) ‘Adana’da 75 yaşındaki *kadın* evine giren 20-25 yaşındaki saldırganın tacizine maruz kaldı.’

20.07.2018, Cumhuriyet

(74) ‘*Zavallı kadının* hayati tehlikesi olduğu bildirildi.’

21.07.2018, Hürriyet

(75) ‘Tanımadığı biri ile karşılaşınca *yaşlı kadın*, gence evinde ne aradığını sordu.’

21.07.2018, Milat

(76) ‘8 aylık *hamile yengesini* göğsünden bıçaklayarak kaçı.’

21.07.2018, Milliyet

(77) ‘*Talihsiz* genç kız öldü.’

21.07.2018, Sözcü

(78) ‘Karabuğan’ın *zavallı* çocukları annelerinin başında beklerken bulundu.’

21.07.2018, Cumhuriyet

(79) ‘Yakınları eve gelince *talihsiz* kadının cansız bedeni ile karşılaştılar.’

22.07.2018, Sözcü

(80) ‘*Maktulün* dini nikahlı eşi olduğunu belirtti.’

22.07.2018, Cumhuriyet

(81) ‘*Talihsiz* kadının cansız bedeni’

23.07.2018, Sözcü

(82) ‘ M. Y. Adlı *yaşlı* kadının kapısını çaldı.’

23.07.2018, Cumhuriyet

(83) ‘*Talihsiz* genç kız öldü.’

24.07.2018, Hürriyet

(84) ‘Konya’da Suriye uyruklu *8 aylık hamile* kadın Vera Hilal Muhammed, eşi tarafından evinde ölü bulundu.’

25.07.2018, Cumhuriyet

(85) ‘15 gündür kayıp olan *küçük kız* sevgi evinden ailesine teslim edildi.’

28.07.2018, Hürriyet

(86) ‘Kaynanası ve kayınpederi tarafından dövülen *zavallı hamile kadın* hastanede doğum yaptı.’

30.07.2018, Hürriyet

(87) ‘Kaynanası ve kayınpederi tarafından darp edildiği iddia edilen *hamile kadın* doğum yaptı.

30.07.2018, Yeni Şafak

(88) ‘*Talihsiz kadın* yaşamını yitirdi.’

31.07.2018, Sözcü

(89) ‘*Talihsiz kız* polisten yardım istedi.’

01.08.2018, Sözcü

(90) ‘*Talihsiz* çocuk yaşananları anlatırken.....’

02.08.2018, Hürriyet

(91) ‘65 Yaşındaki Türkan Tuncer isimli *yaşlı kadın* elini bağlayıp.....’

03.08.2018, Milat

(92) ‘7.5 aylık hamile Delal’i telefonla aradı ama ulaşamadı.’

04.08.2018, Milliyet

(93) ‘Yoldan geçenlerin müdahalesi ile saldırgan olay yerinden kaçarken yaralı kadın kanlar içinde kaldı.’

09.08.2018, Cumhuriyet

(94) ‘Yoldan geçenlerin müdahalesi ile saldırgan olay yerinden kaçarken yaralı kadın kanlar içinde kaldı.’

09.08.2018, Sözcü

Örnek (68-94)’te italik olarak verilen dilsel kaynaklar *Olumsuz Yeterlilik* örnekleridir. *Olumsuz yeterlilik* ifadeleri yirmi altı örnek tümceden oluşmaktadır. Bu örnek tümcelerde yapılan olumsuz yeterlilikler genellikle olayı gerçekleştiren kişinin yetersizliği ya da olaydan etkilenen kişinin yetersizliği üzerine odaklanmaktadır. Olumsuz yeterlilik yargıları ‘zihinsel engelli, uyuşturucu madde kullanan, yaşlı kadın, zavallı kadın, talihsiz kadın, hamile kadın, yaralı kadın’ gibi betimlemeler ile anlatılmaktadır. Bu ifadelerden en fazla örnek Cumhuriyet gazetesinde yer almaktadır. Beşer tane örnek ise Hürriyet ve Sözcü gazetelerinde yer almaktadır. En az ise iki Milat, bir Yeni Şafak ve bir de Milliyet gazetelerinde örnekler yer almaktadır. Cumhuriyet gazetesi olumsuz yeterlilik üzerinde daha fazla odaklanmaktadır.

Toplumsal Saygınlık yargısının son ulamı *kararlılık*tır. Kararlılık, kişi ya da grupların güvenilirliğine yönelik dilsel kaynaklardır. Olumlu ve olumsuz kararlılık diye ikiye ayrılmaktadır. Kararlılık yargıları kadına karşı şiddet haberlerinde en az sayıda karşımıza çıkan yargı ifadeleridir. Aşağıda yer alan örnekler bu tür yargıları içermektedir.

(95) ‘Sevgilisinin 14 yaşındaki kızına taciz edildiği ileri sürüldü.’

27.07.2018, Milliyet

(96) ‘Aile cesedin kızlarına ait olduğunu *teşhis etti*.’

08.08.2018, Milliyet

Örnek (95- 96)'da dilsel kaynaklar *olumlu kararlılık* yapısını içermektedir. İncelenen haberlerde sadece iki tane olumlu kararlılık haberine rastlanmıştır. Bunlar ise Milliyet gazetesinde yer almaktadır. Aşağıdaki örnekler de olumsuz kararlılık yapısını içermektedir.

(97) 'Baba Kurt önceki akşam evlerine giderek *damadını uyardı* ve kızına isterse eve dönebileceğini söyledi.'

20.07.2018, Hürriyet

(98) 'Vakkas Kurt, damadına *uyarıda bulundu* ve kızına isterse eve dönebileceğini söyledi.'

20.07.2018, Milliyet

(99) 'Kurt, önceki akşam 7 aylık hamile kızının evinde gitti, İsa Ç.' ye *uyarılarda* bulundur.'

20.07.2018, Sözcü

(100) 'Daha önce A. Ö'yü *darpedtikten* sonra site görevlileri kadına müdahale etti.'

27.07.2018, Hürriyet

(101) 'İbrahim E. Kıbrıs'a gelip *karısını katletti*.'

28.07.2018, Hürriyet

(102) 'Cumali Yılmaz tüfekle *tehdit ederek eşine tecavüz etti* ve çıplak fotoğraflarını çekti.'

30.07.2018, Hürriyet

(103) 'Kadın cinayetlerinin *sonu gelmiyor*.'

31.07.2018, Sözcü

(104) ' *şüpheli ölüm* olarak bilinen olay'

03.08.2018, Cumhuriyet

(105) ‘Bursa’da Suriyeli bir kadın, altınları için *katledildi*.’

07.08.2018, Yeni Şafak

Örnek (97- 105) dilsel kaynakları *olumsuz kararlılık* yargılarıdır. Olumsuz kararlılık ifadeleri ise dokuz gazete haberinden oluşmaktadır. Bu haberden en fazla oran üç örnek haber ile Hürriyet gazetesinde yer almaktadır. İki tane Cumhuriyet gazetesi ve Sözcü gazetesinde bulunmaktadır. En az ise birer tane Milat ve Yeni Şafak gazetelerinde yer almaktadır. Kadına karşı şiddet haberlerinde olumlu kararlılık ve olumsuz kararlılık ifadelerine çok fazla rastlanmamaktadır.

Tablo 5: Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Saygınlık Yargılarının Sıklığı

Toplumsal Saygınlık Ulamları	Normallik		Yeterlilik		Kararlılık		Toplam	
	olumlu	olumsuz	olumlu	olumsuz	olumlu	olumsuz	olumlu	olumsuz
Sıklık	9	34	24	26	2	9	35	69

Tablo (5)’te toplumsal saygınlık ulamlarının sıklıkları verilmektedir. Normallik ifadeleri 9 olumlu normallik ve 34 olumsuz normallik olarak saptanmaktadır. Olumsuz normallik ifadelerinin olumlu normalliğe göre büyük bir farkla kullanıldığı dikkat çekmektedir. Yeterlilik ifadeleri 24 olumlu yeterlilik ve 26 olumsuz yeterlilik olarak saptanmıştır. Sayısal değer olarak büyük bir fark bulunmamaktadır. Kararlılık yargılarına sayısal değer olarak oldukça az sayıda rastlanmıştır. Olumlu kararlılık 2 yargı ifadesinde ve olumsuz kararlılık 9 yargı ifadesinde bulunmaktadır. Bütün olarak ele alındığı takdir toplumsal saygınlık ifadeleri içinde en fazla yeterlilik yargılarının kullanıldığına dikkat edilmiştir. Yazarlar genellikle saldırgan ve mağdur üzerinden olumlu ya da olumsuz yetersizlik yargılarından eleştirmektedirler. Yeterlilik yargıları olumlu ve olumsuzluk ifadeleri açısından bakıldığı takdirde en fazla olumsuz ifadeleri kullanılmaktadır.

Tabloda sayısal olarak gösterilen verilen istatistiksel olarak anlamlılığı ölçmek ve toplumsal saygınlık açısından alt ulamların kullanım oranları açısından fark olup olmadığını analiz etmek amacıyla öncelikle tabloda yer alan verilere ‘Ki-kare’ testi uygulanarak değerlendirilmiş ve tablonun anlamlılık değeri ölçülmüştür. Daha sonra

toplumsal saygınlık açısından olumlu olumsuz yargıların kullanım oranları açısından farklılık olup olmadığı ölçülmüştür. Son olarak ise toplumsal saygınlık alt ulam türü olumlu-olumsuz yargıyı etkileyip etkilemediğini ortaya koymak için test uygulanmıştır. Ki-kare testine ilişkin formülde:

‘DF’ serbestlik derecesini;

‘Ki-kare’ test sonucunu;

‘p değeri’ testin anlamlılık değerini test etmektedir.

DF	Ki-kare	P-değeri
2	24,942	0,000

Toplumsal saygınlığın alt ulamlarının kullanım oranları açısından fark olup olmadığı ile ilişkilidir (p-değeri= 0,000 < α , ki-kare=24.942). Test sonucunda p-değerinin $\alpha=0.05$ değerinden küçük olması toplumsal saygınlık alt ulamlarının kullanımı yüzdeleri açısından ‘anlamlı’ bir farklılık vardır. Buna göre yeterlilik yargısı diğerlerine oranla daha fazla kullanılmaktadır.

DF	Ki-kare	P-değeri
1	11,115	0,001

Toplumsal saygınlık açısından olumlu ve olumsuz yargıların kullanım oranlarının farklı olup olmadığı ile ilişkilidir (p-değeri= 0,001 < α , ki-kare=11,115). Test sonucunda p-değerinin $\alpha=0.05$ değerinden küçük olması toplumsal saygınlık açısından olumlu ve olumsuz yargıların yüzdelik değerlerinde istatistiksel olarak ‘anlamlı’ bir farklılık vardır. Olumsuz saygınlık olumlu saygınlıktan daha yoğun biçimde kullanılmaktadır.

DF	Ki-kare	P-değeri
2	8,906	0,012

Son olarak toplumsal saygınlık alt ulam türü olumlu ve olumsuz yargıyı etkileyip etkilemediği ile ilişkilidir (p-değeri= 0,012 < α , ki-kare=8,906). Test sonucunda p-değerinin $\alpha=0.05$ değerinden küçük olması toplumsal saygınlık açısından

olumlu ve olumsuz yargıların etkileme değerleri istatistiksel olarak alt ulam yargıları ile olumlu ve olumsuz yargı olması ilişkilidir. Bu da kadınların şiddet haberlerinde daha çok olumsuz olarak nitelendirildiğini gösteriyor.

3.1.2.Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Onay

Toplumsal onay; toplum içinde yer alan yargıların kültür ile olan ilişkisini içermektedir. Toplumsal onay *doğruluk* ve *uygunluk* olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğruluk toplum tarafından genel doğru olarak kabul edilmiş yargıları kapsamaktadır. Doğruluk, olumlu ve olumsuz olarak incelenmektedir. Uygunluk ise kişi davranışlarının ahlaki boyutunu ele almaktadır. Ahlaki değerlerle örtüşüyor ise olumlu uygunluk, örtüşmüyor ise olumsuz uygunluktur. Doğruluk yargısının olumlu örnekleri aşağıdaki örneklerde verilmiştir.

(106) ‘Ailesi *adil* bir yargılama istiyor.’

18.07.2018, Sözcü

(107) ‘Fatih Oflaz ve Aslı Kocaoğlu kısa süren evliliklerinin ardından *milyonluk tazminat davası* ile gündeme gelmişlerdi.’

20.07.2018, Hürriyet

(108) ‘Genç kız, cinsel istismar sırasında babasının aldığı ses kaydını da *delil* olarak mahkemeye sundu.’

21.07.2018, Hürriyet

(109) ‘Konya’da uzun süredir eşi ile tartışan bir *şahıs* cinnet geçirip eşinin gözü önünde intihar etti.’

24.07.2018, Cumhuriyet

(110) ‘hpsi istenen ancak *güçlü delil* olmadığı için’

31.07.2018, Milliyet

(111) ‘Annesini bıçaklayan *şahıs* gözaltına alındı.’

04.08.2018, Cumhuriyet

(112) ‘Yeterli *delil* olmadığı gerekçesi ile soruşturma izni vermedi.’

04.08.2018, Hürriyet

(113) ‘Bir süre sonra *öfkeden deliye dönen şahıs* çocuğun gözü önünde karısına bıçak çekti.’

08.08.2018, Sözcü

(114) ‘Gerekçeli kararda sanığın *mağdura* göre pozisyonun normal bir pozisyon olmadığını belirtti.’

09.08.2018, Cumhuriyet

Örnek (106-114)’te dilsel kaynaklar *olumlu doğruluk* yargılarıdır. Doğruluk ifadelerinden olumlu doğruluk yargısı dokuz gazete haberi ile yer almaktadır. Bu haberler daha çok ‘adil, delil, şahıs, kesin delil’ gibi ifadeler ile anlatılmıştır. Olumlu doğruluk haber ifadeleri olay üzerine yapılan yargılardan oluşmaktadır. Bu tarz yargı ifadeleri en çok Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde yer almaktadır. Daha sonra iki tane Sözcü gazetesi ve bir tane ise Milliyet gazetesi yer almaktadır. İncelenen gazetelerde olumlu doğruluk ifadesinin çok fazla yer almadığı saptanmıştır.

(115) ‘Kızımı öldüren *caninin* en ağır şekilde cezalandırılmasını istiyorum.’

18.07.2018, Sözcü

(116) ‘Anne ve babasını havalı silah ile yaralayan *şüpheli*, polis tarafından gözaltına alındı.’

18.07.2018, Cumhuriyet

(117) ‘Adana’da 75 yaşındaki kadın evine giren 20-25 yaşındaki *saldırganın* tacizine maruz kaldı.’

20.07.2018, Cumhuriyet

(118) ‘*Katil zanlısı akşam* yemeği yiyen guruba peş peşe ateş açtı.’

22.07.2018, Sözcü

(119) ‘ Cihangir Işık’ı av tüfeği ile öldüren *katil* Ayşe.....’

23.07.2018, Hürriyet

(120) ‘Polis, olay sonrası kaçan *cinayet zanlısı* kocayı arıyor.’

26.07.2018, Cumhuriyet

(121) ‘*Zanlı cinayetin* ardından polisi arayıp haber verdi.’

28.07.2018, Sözcü

(122) ‘*Cani koca* sokakta yakaladığı *talihsiz kadını* vurdu.’

28.07.2018, Sözcü

(123) ‘*Yakalanan saldırgan* sadece namusumu temizledim dedi.’

29.07.2018, Sözcü

(124) ‘*Saldırgan koca* tutuklandı.’

30.07.2018, Sözcü

(125) ‘Güvenlik güçleri tarafından yakalanan *şüpheli kocanın* polise verdiği ifade’

31.07.2018, Milliyet

(126) ‘*Mağdur* E.U. ifadesinde eniştesinin’

31.07.2018, Milliyet

(127) ‘Ardından gidip oğlunu alan *zanlı* kaçtı.’

31.07.2018, Sözcü

(128) ‘*Kaçan saldırgan* sonra teslim oldu.’

02.08.2018, Milliyet

(129) ‘Antalya’nın Manavgat ilçesinde iki katlı müstakil eve giren *maskeli iki kişi*, Türkan Tuncer’in ağzını koli bandı ile kapatıp ellerini ve ayaklarını bağladılar.’

03.08.2018, Hürriyet

(130) ‘ *zanlılardan* birinin yüzünü tırmalayarak saçından çektiğini söyledi.’

03.08.2018, Milat

(131) ‘*Katil zanlılarını* yakalamak için asayiş şube harekete geçti.’

07.08.2018, Yeni Şafak

(132) ‘8 *Maganda* burada çekim yapamazsınız diye Elif Demir’i taşıdı.’

08.08.2018, Cumhuriyet

(133) ‘Avcılarda geçen ay eşini ve kayınvalidesini canice öldüren *zanlı* tutuklandı.’

08.08.2018, Cumhuriyet

(134) ‘Avcılar’da 26 Temmuz günü kendisine boşanma davası açan eşini ve annesini öldüren *katil zanlısı koca* Bakırköy adliyesine gidip teslim oldu.’

08.08.2018, Yeni Şafak

(135) ‘Yoldan geçenlerin müdahalesi ile *saldırgan* olay yerinden kaçarken yaralı kadın kanlar içinde kaldı.’

09.08.2018, Cumhuriyet

(136) ‘İş yerinin güvenlik kamerasından *şüphelilerden* birinin eşkaline ulaşıldı.’

09.08.2018, Milliyet

(137) ‘Yoldan geçenlerin müdahalesi ile *saldırgan* olay yerinden kaçarken yaralı kadın kanlar içinde kaldı.’

09.08.2018, Sözcü

(138) ‘Genç kızın babası Suat Koçaş, *saldırganın* serbest kalmasına tepki gösterdi.’

10.08.2018, Hürriyet

(139) ‘Genç kızın babası Suat Koçaş, *saldırganın* serbest kalmasına tepki gösterdi.’

10.08.2018, Sözcü

(140) ‘*Zanlı* çıkarıldığı mahkemede tutuklandı.’

11.08.2018, Milliyet

(141) ‘Olayın ardından apartmandan çıkıp teslim olan *cinayet zanlısı* polis tarafından gözaltına alındı.’

13.08.2018, Sözcü

Örnek (116-141)’de dilsel kaynaklar *olumsuz doğruluk* ifadeleri kullanılmıştır. Olumsuz doğruluk yargıları yirmi yedi örnek tümceden oluşmaktadır. Bu ifadeler daha çok ‘saldırgan, katil zanlısı, cinayet zanlısı, zanlı koca, cani koca’ gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadeler daha çok olayı gerçekleştiren kişi üzerine yapılan olumsuz doğruluk yargılarıdır. Bu yargı ifadelerini en çok Sözcü gazetesinde yer almaktadır. Daha sonra altı örnek tümce Cumhuriyet gazetesi ve beş örnek tümce ile Milliyet gazetesi takip etmektedir. En az örnekler ise üç haber ile Hürriyet gazetesi, iki haber ili Yeni Şafak ve tek haber ile Milat gazetesi yer almaktadır.

Toplumsal onay yargısının bir diğer alt ulamı *uygunluktur*. Uygunluk etiğın olumlu olumsuz değerlendirmesidir. Aşağıdaki örnekler olumlu ve olumsuz uygunluk yargılarıdır.

(142) ‘İddiaya göre, Ayşe Kurt (23) ile *dini nikahlı* birlikte yaşadığı İ. Ç. İle Esentepe Mahallesiindeki evlerinde dün akşam henüz bilinmeyen bir nedenle tartışma çıktı.’

19.07.2018, Cumhuriyet

(143) ‘Genç kadının *kesin ölüm* nedeni otopsi ile belli olacak.’

20.07.2018, Sözcü

(144) ‘Maktülün *dini nikahlı* eşi olduğunu belirtti.’

22.07.2018, Cumhuriyet

(145) ‘3 Çocuk annesi ve eşinden boşanmış olduğu’

25.07.2018, Sözcü

(146) ‘Fatma B.’yi indiren *acılı yakınları*, olayı sağlık görevlilerine bildirdi.’

05.08.2018, Hürriyet

(147) ‘İşsiz Emrah Y. Bursa’den gelerek 4 aydır ayrı yaşadığı eşinin yanında kalan oğullarını görmek istedi.’

07.08.2018, Cumhuriyet

Örnek (142-147) dilsel yargıları *olumlu uygunluk* örnekleridir. Olumlu uygunluk yargıları incelenen haberlerde toplam altı haberden oluşmaktadır. Bu haberler ise ‘dini nikahlı, kesin ölüm, acılı yakın, boşanmış eş, işsiz adam gibi ifadeleri ile betimlenmiştir. Yer alan haber içerisinde en çok Cumhuriyet gazetesinde olumlu uygunluk ifadelerine rastlanmıştır. Daha sonra ise iki haber ile Sözcü gazetesi ve bir haber ile Hürriyet gazetesi yer almaktadır. Aşağıdaki örnekler olumsuz uygunluk yargılarıdır.

(148) ‘O gün marketin önünden geçerken bir kişinin fiziksel tacizine uğradım. Ne yapıyorsun? *Terbiyesiz.*’

21.07.2018, Milliyet

(149) ‘*Böyle baba !*’

21.07.2018, Milliyet

(150) ‘Yolda yürürken *yanlışlıkla* elim değdi.’

21.07.2018, Sözcü

(151) ‘Oyuncunun şoförü ve arkadaşlarını kahvesine uyku ilacı atarak *soymuşlar.*’

24.07.2018, Hürriyet

(152) ‘Konya’da uzun süredir eşi ile tartışan bir şahıs cinnet geçirip eşinin gözü önünde *intihar etti.*’

24.07.2018, Cumhuriyet

(153) ‘Bu ne *enteresan* değil mi ?’

26.07.2018, Cumhuriyet

(154) ‘Önce *çıplak fotoğraflarını* yaymakla tehdit etti sonra burnunu kırdı.’

05.08.2018, Cumhuriyet

(155) ‘Bu durum PKK’nın *kirli yüzünü* ortaya çıkarıyor.’

11.08.2018, Cumhuriyet

(156) ‘Taksicinin *skandal ifadesi*: Çok güzel kızdı, dayanamadım, çok alkollüydü ve şortu giymeseydi.’

17.08.2018, Cumhuriyet

Örnek (148-156)’da italik olarak verilmiş olan dilsel yargılar *olumsuz uygunluk* ifadeleridir. Olumsuz uygunluk ifadeleri toplam dokuz kadına karşı şiddet haberi ile karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeler ‘terbiyesiz, yanlışlıkla, soymak, enteresan, çıplak fotoğraf, kirli yüz’ gibi sözcükler ile açıklanmıştır. Bu yargılar en fazla beş haber Cumhuriyet gazetesinde yer almaktadır. İki haber Milliyet gazetesine; birer haber ise Sözcü ve Hürriyet gazetelerinde yer almaktadır.

Tablo 6: Gazetede Kadına Karşı Şiddet Haberlerinde Toplumsal Onay Yargılarının Sıklığı

Toplumsal Onay Uamları	Doğruluk		Uygunluk		Toplam	
	olumlu	olumsuz	olumlu	olumsuz	olumlu	olumsuz
Sıklık	9	24	3	4	12	28

Tablo (6)’da toplumsal onay ifadelerinin gazetelere göre sıklığı verilmiştir. Doğruluk yargılarından 9 adet olumlu doğruluk ve 24 adet olumsuz doğruluk ifadelerinde rastlanmıştır. Olumsuz doğruluk ve olumlu doğruluk ifadeleri arasından sayısal değer olarak büyük bir oran dikkat çekmektedir. Uygunluk ifadelerinde ise az sayıda rastlanmıştır. Olumlu uygunluk yargısı 3 adet ve olumsuz uygunluk yargısı ise

4 adettir. Tablo bütün olarak ele alındığı zaman toplumsal onay ifadeleri içinde en fazla doğruluk yargılarının kullanıldığına dikkat edilmiştir. Toplumsal onay yargıları olumlu ve olumsuzluk ifadeleri açısından bakıldığı takdirde en fazla olumsuz ifadeler kullanılmaktadır.

Tabloda sayısal olarak gösterilen verilen istatistiksel olarak anlamlılığı ölçmek ve toplumsal onay açısından alt ulamların kullanım oranları açısından fark olup olmadığını analiz etmek amacıyla öncelikle tabloda yer alan verilere ‘Ki-kare’ testi uygulanarak değerlendirilmiş ve tablonun anlamlılık değeri ölçülmüştür. Daha sonra toplumsal onay açısından olumlu olumsuz yargıların kullanım oranları açısından farklılık olup olmadığı ölçülmüştür. Son olarak ise toplumsal onay alt ulam türü olumlu-olumsuz yargıyı etkileyip etkilemediğini ortaya koymak için test uygulanmıştır.

DF	Ki-kare	P-değeri
1	16,900	0,000

Toplumsal onayın alt ulamlarının kullanım oranları açısından fark olup olmadığı ile ilişkilidir ($p\text{-değeri} = 0,000 < \alpha$, $ki\text{-kare}=16,900$). Test sonucunda $p\text{-değerinin}$ $\alpha=0.05$ değerinden küçük olması toplumsal onay alt ulamlarının kullanımı yüzdeleri açısından istatistiksel olarak ‘anlamlı’ bir farklılık vardır. Doğruluk alt ulamının daha sık kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

DF	Ki-kare	P-değeri
1	6,400	0,011

Toplumsal onay açısından olumlu ve olumsuz yargıların kullanım oranlarının farklı olup olmadığı ile ilişkilidir ($p\text{-değeri} = 0,011 < \alpha$, $ki\text{-kare}=6,400$). Test sonucunda $p\text{-değerinin}$ $\alpha=0.05$ değerinden küçük olması toplumsal saygınlık açısından olumlu ve olumsuz yargıların yüzdelik değerlerinde istatistiksel olarak ‘anlamlı’ bir farklılık vardır. Kadınların olumsuz yargılar üstünde daha fazla yer verildiği belirlenmiştir.

DF	Ki-kare	P-değeri
2	8,906	0,41

Son olarak toplumsal onay alt ulam türü olumlu ve olumsuz yargıyı etkileyip etkilemediği ile ilişkilidir (p-değeri= 0,41 > α , ki-kare=8,906). Test sonucunda p-değerinin $\alpha=0.05$ değerinden büyük olması toplumsal saygınlık açısından olumlu ve olumsuz yargıların etkileme değerleri istatistiksel olarak alt ulam yargıları ile olumlu ve olumsuz yargı olması ilişkili değildir. Bu sonuç şiddet haberlerinde kadınların her iki açıdan da değerlendirildiğini göstermektedir.

İncelenen bütün haberler göz önünde aldığı takdirde kadına karşı şiddet haberlerinde toplumsal saygınlık ifadelerinin daha fazla yer aldığı ortaya çıkmıştır. Toplam değerler olarak bakıldığı zaman *yeterlilik* yargıları en fazla yer alan Yargı türü olarak belirlenmiştir. Olumlu ve olumsuzluk açısından değerlendirildiği zaman olumsuz *normallik* sayı olarak en fazladır. *Kararlılık* ifadeleri toplumsal saygınlığın alt başlıkları içerisinde en az yer bulan yargı ifadesi olarak tespit edilmiştir. Toplumsal onay ifadesi ise kendi içinde değerlendirildiği zaman toplam sayı açısından *doğruluk* ifadesi daha fazla yer bulmuştur. Olumlu ve olumsuzluk olarak ele alındığında olumsuz *doğruluk* yargılarına daha fazla rastlanmıştır.

SONUÇ

Türkçe günlük gazetelerde yer alan “kadına karşı şiddet” haber metinlerinde *Yargının* nasıl kurgulandığının incelendiği bu çalışmada yargıyı belirten dilsel kaynaklar DK çerçevesinde incelenmiştir. Yargı, DK’ında sözü edilen tutum dizgesinin alt ulamlarından biridir ve insan davranışlarının olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmesini içermektedir.

Çalışmamızın veri tabanını 18.07.2018 ve 17.08.2018 tarihleri arasında Türkiye’de haftalık baskı sayısı yüksek altı adet günlük gazete oluşturmuştur. Bu gazeteler Hürriyet, Sözcü, Milliyet, Yeni Şafak, Milat ve Cumhuriyet gazetesidir. Bir aylık sürede toplam 156 kadına karşı şiddet haberi saptanmıştır. Haber metinlerinde yargı ifadeleri; nitel olarak değerlendirildikten sonra bulgular nicel olarak değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgular gazete haber metinlerinde şiddet türü olarak en fazla yaralanma ve ölümle sonuçlanan fiziksel şiddet türünün yer aldığını göstermiştir (%78). Bunu cinsel şiddet (%19) haberleri takip etmektedir. Kayıp ve psikolojik şiddet haberleri neredeyse yok denecek kadar azdır. Fiziksel şiddet haberleri yaralanma ve ölüm açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde söz konusu haberlerin %61’ini ölüm haberleri oluşturmaktadır. Bu da kadına karşı şiddetin dramatik boyutunu ve Türk toplumunda kadınların haklarının ve özgürlüklerinin fiziksel şiddet aracılığıyla nasıl engellendiğini gözler önüne sermektedir.

Yargının birinci alt ulamlarından olan toplumsal saygınlık; normallik, yeterlilik ve kararlılık açısından değerlendirildiğinde, nicel bulgularımıza uygulanan ‘Ki-Kare testi’ kadına karşı şiddet haberlerinde en sık olarak yeterlilik yargısının kullanıldığını göstermektedir. Bu da kadınların özellikle gücü ve yetenekleri açısından değerlendirildiğini göstermektedir.

Yargının ikinci alt ulamı olan toplumsal onay; doğruluk ve uygunluk alt ulamları açısından değerlendirildiğinde, nicel bulgularımıza uygulanan ‘Ki-Kare testi’ kadına karşı şiddet haberlerinde en sık olarak doğruluk yargısının kullanıldığını göstermektedir. Bu ulam kişiye duyulan güveni ve söz konusu kişinin dürüstlüğüne değerlendirmeyi içermektedir ve bu da daha çok olumsuz doğruluk biçimindedir. Bu bulgu şiddet gören kadınlara karşı medyanın olumsuz bir yargı ile yaklaştığını ve bu yolla kadınların erkekler tarafından denetim altında tutulması gereken gruplar olarak

gören toplumsal cinsiyet ideolojisinin tekrar üretilmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Kadına karşı Şiddet haberlerinde yargının irdelendiği bu çalışmada sonuçlarımız veri tabanımızla sınırlıdır. Söz konusu bulgu ve sonuçlar daha geniş bir veri tabanıyla daha genellenebilir. Ayrıca gazete ideolojilerinin yargıya etkisinin, mağdur ve suçluya yönelik yargıların ayrı ayrı irdelendiği çalışmalarla bu konu daha kapsamlı bir biçimde araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akünel Okan, Z. (1998). Dil ve Cinsiyet: Reklam Dili Çözümlemesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: 187-198.
- Avcı, F. ve Güdekli, İ. (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Medya İlişkisi: Yazılı Basında Kadına Şiddet ve Kadın Cinayetleri Haberleri Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (4): 475-506.
- Aydın, B. N., Kocayağızoglu, S. Y., Arda, Ö. E. ve Gölge, Z. B. (2016). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Ele Alınış Biçimlerinin Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Yazıları* 19.
- Baykal, N. (2016). Değerleme Kuramı Açısından Türkler ve Türkçe. *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Dergisi*. 1 (1): 111-130.
- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bilton, T. (2008). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cabrejas-Penuelas, A. B. ve Diez-Prados, M. (2014). Positive Self-Evaluation Versus Negative Other Evaluation in the Political Genre of Pre-Election Debates. *Discourse and Society*. 25 (2): 159-185.
- Coffin, C. (2000). History as Discourse: Construals of Time, Cause and Appraisal. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Avusturalya: University of South Wales.
- Creswell, W. J. (2014). *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. The United States of America: Sage Publications.
- Çiçek, B. ve Çopur, Z. (2018). Bireylerin Kadınların Çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *International Journal of Eurasian Education And Culture*. (4): 1-21.
- Devran, Y. (2010). *Haber. Söylem. İdeoloji*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Eckert, P. ve McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ercan, G. S. ve Yağcıoğlu, S. (2007). Gazete Köşe Yazılarında Kaçınma Kullanımı ve Cinsiyet İlişkisi. *Dilbilim Araştırmaları*. 5: 1-16.
- Ercan, G. S. (2008). Türkçe Tarih Ders Kitaplarında Nedenselliğin Kurgulanması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercan, G. S. (2012). Medyada Kadına Şiddet. *Uluslararası Kadın Konferansı Bildiri Kitabı* (ss. 549-560), Düzenleyen Dokuz Eylül Üniversitesi. 9-11 Mayıs 2012.
- Ercan, G. S. ve Dizdarı, E. (2016). Medyada Yargı: Gazete Köşe Yazıları Örneği. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 12: 98-119.
- Ercan, G. S. (2018). Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi. *Dilbilim Kuramları: İki Düzlem Beş Kuram* (154-212). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Erus, Z. Ç. ve Gürkan, H. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansıması: Yeniden Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 7 (3): 206-217.
- Eggins, S., Wignell, P. ve Martin, J. R. (1993). The Discourse of History: Distancing the Recoverable Past in Ghadessy, M. (ed.) *Register Analysis*: 75 – 109.
- Eggins, S. (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Pinter Publisher.
- Güreşçi, M. (2007). Medya Söylemi ve Yeni Siyasal Politikalar Çerçevesinde Kimlik Algılaması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: 'Kinder' Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Fakültesi Dergisi*: 75-89.

- Günindi Ersöz, A. (2010). Türk Atasözler ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Roller. *Gazi Türkiyat*. 6: 168-181.
- Halliday, M. A. K. (1985). *Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar* (2. Baskı) London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. ve Matthiessen, C. M. I. M. (1999). *Construing Experience Through Meaning: A Language-Based Approach to Cognition*. London: Continuum..
- Halliday, M. A. K. ve Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. (4. Baskı). Oxon: Continuum.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Karaca, S., Ünsal Barlas, G., Öngün, E., Öz, Y. C. ve Korkmaz, G. (2017). Gazetelerde Bulunan Şiddet Haberlerinin İncelenmesi. *G. O. P. Taksin E. A. H. Jaren*. 3 (3): 137-144.
- Klann-Delius, G. (2005). *Sprache und Geschlecht*, J. B. Metzler Verlag, Stuttgart Weimar.
- Korkmaz, T. (1996). *Turkish Text Generation with Systemic-Functional Grammar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Bilkent Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Martin, J. R., Matthiessen, C. M. I. M. ve Painter, C. (1997). *Working with Functional Grammar*. London: Arnold
- Martin, J. R. ve Rose, D. (2003). *Working With Discourse: Meaning Beyond The Clause*. London ve New York: Continuum
- Martin, J. R. (2004). Mourning: How We Get Aligned. *Discourse and Society*. 15(23): 321-344.
- Martin, J. R. ve White P. R. R. (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. England: Palgrave Macmillan.

- Mora, N. (2011). Annotating Expressions of Engagement: A Contrastive (English Spanish) Corpus Study for Computational Processing. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Spain: Faculty of English Philology.
- O'Donnel, M. (2011). Appraisal: The Speaker's Evaluation of Things in the Text.
- Oflaz, E. (2010). İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçedeki İlişkisel Süreçlerin Betimlenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- O'Keeffe, A. (2006). Investigating Media Discourse, Abingdon: Routledge.
- Oktar, L. (2011). Eleştirel Söylem Çözümlemesi Çerçevesinde Değerlendirme Kuramı. *Doğan Aksan Çalıştayı*.
- Özerkan, Ş. (2001). *Medya, Dil ve İletişim*, İstanbul: Martı.
- Tanrıöver, U. H. (2012). *Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri, Kadın Odaklı Habercilik*, (Der: S. Alankuş), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Türkkan, B. (2008). Türkçe Tarih Söyleminde Adlaştırmının İşlevleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seferoğlu, G. (1999). Prototip Kuramı Çerçevesinde Bir Araştırma. *Dilbilim Araştırmaları*.1999: 79-88.
- Şimşek, L. (2000). *Günümüz Basınında Kadınlar*. İstanbul: Alt Kitap.
- Şimşek İşliyen, F. (2015). Şiddet Haberlerindeki 'Mağdur Kadın' Miti Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme: 'Habertürk Gazetesi Ş.E. Cinayeti Örneği'. *Global Media Journal*. 6 (11): 478-496.
- Stubbs, M. (1996). *Towards a Modal Grammar of English: A Matter of Prolonged Fieldwork*. Oxford: Blackwell.

- Uçar, A. ve Çakmak, Y. (2013). Muhafazakarlık Söyleminde Aile: Değerleme Kuramıyla Derlem Temelli Bir İnceleme. 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirim Kitabı* (ss.339-350). Hacettepe Üniversitesi. Antalya. 02-04 Mayıs 2013.
- Voloshinow, V. N. (1995). *Marxism and the Philosophy of Language, Bakhtinian Thought- an Introductory Reader*. London: Routledge.
- Yalçın Çakmak, Y. (2014). Family in Politically Conservative Discourse: A Corpus Based Analysis in the Frame of Appraisal Theory. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yanık, A., Hanbaba, Z., Soygür, S., Ayaltı, B. ve Doğan, M. (2014). Kadına Yönelik Şiddet Davranışlarının Değerlendirilmesi: Türkiye’den Kanıt. *Electronic Journal of Vocational Colleges*: 104-11.
- Yıldırım, B. ve Dudu, E. (2015). Farklı Yayın Politikalarına Sahip Gazetelerde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18 (3): 23-50.
- Yurdigül, Y. (2011). Kurgusal Gerçeklik Bağlamında Haber ve Gerçeklik İlişkisi. *Atatürk İletişim Dergisi*: 13- 24.
- Wilson, R. (2011). Appraisal Theory as a Linguistic Tool for the Analysis of Market Research Interview Data. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). England: University of Leeds.
- White, P. (2015). Appraisal Theory. Australia: University of New South Wales.

EKLER

DEĞERLEME KURAMI İNGİLİZCE – TÜRKÇE TERİMLER

Acknowledge:	Onaylama
Admire:	Beğenme
Affect:	Duygulanım
Affection:	Duygu
Alignment:	Hizalama
Amount:	Miktar
Appreciation:	Takdir
Attitude:	Tutum
Attitudinal Meanings:	Tutumsal Anlam
Attribute:	Alıntılama
Capacity:	Yeterlik
Composition:	Bileştirme
Concur:	Uyuşma
Condemn:	Kınama
Contingent Subjectivity:	Olası / Koşullu Öznellik
Contract:	Daraltma
Counter:	Karşı Beklenti
Criticise:	Eleştirme
Deny:	İnkar
Deontic Modality:	Yükümlülük Kipi
Dialogic:	Söyleşimsel
Disclaim:	Yadsıma
Distance:	Uzaklaştırma
Distribution:	Dağıtım
Downscale:	Ölçek Küçültme
Endorse:	Doğrulama
Engagement Value:	Katılım Değeri
Engagement:	Katılım
Entertain:	Göz Önünde Bulundurma / Akılda Tutma

Evaluation: Değerlendirme
Expand: Genişletme
Extent: Kaplam
Extent: Ölçü
Extralinguistic: Dil Dışı
Field: Alan
Figurative: Değişmeceli
Focus: Odak
Force: Şiddet / Güç
Graduation: Derecelendirme
Grammatical Metaphor: Dilbilgisel Eğretileme
Hedge: Kaçınma
Heteroglossic: Çok Sesli
Idiolect: Bireydil
Implicit Negation: Sezdirimsel Olumsuzlama
Implicit: Örtük / Sezdirimsel
Infusing: Kaynaştırma
Intensification: Yoğunlaştırma
Intensity: Yoğunluk
Intersubjective: Öznelerarası
Isolating: Ayrıştırma
Judgement: Yargı
Lexicalisation: Sözlükselleştirme
Linguistic Resource: Dilsel Kaynak
Linking Verb: Algı Eylemi
Maximisation: Çoğunlaştırma
Metaphor: Eğretileme
Modalization: Kiplikleştirme/Kipselleştirme
Mode: Kip
Modulation: Kipleme
Monoglossic: Tek Sesli
Negation: Olumsuzlama

Negotiation: Uzlaşım
Normality: Normallik
Paralinguistic: Üstdilsel
Perception: Algı
Praise: Övme
Presupposition: Önvarsayım
Proclaim: Ünleme
Projection: Yansıtma
Pronounce: Bildirme
Propriety: Uygunluk
Proportion: Orantılama
Proximity: Yakınlık
Pseudo Question: Sözde Soru / Retorik Soru
Quantification: Nicelleştirme
Reaction: Tepki
Repetition: Yineleme
Scalar Assessment: Sayısal Değerlendirme
Sharpening: Keskinleştirme
Size: Boyut
Social Esteem: Toplumsal Saygı
Social Sanction: Toplumsal Onay
Softening: Yumuşatma
Solidarity: Dayanışma
Tenacity: Kararlılık
Tenor: Söylem Biçemi
Vague Language: Belirsiz Dil
Valuation: Değer Takdiri
Veracity: Doğruluk
Verbal Process: Sözel Süreç
Vigour: Çoşku